KAHRAMANMARAŞ İSTİKLAL ÜNİVERSİTESİ PSİKOLOJİ DERGİSİ

Olumsuz Çocukluk Yaşantıları ve Zihinsel Temsiller

Negative Childhood Experiences and Mental Representations of Attachment

Gülçin KARADENİZ[1]

Makale Türü: Derleme

Başvuru Tarihi: 28 Şubat 2024

Kabul Tarihi: 24 Haziran 2024

Makaleye Atıf Yapmak için: Karadeniz, G. (2024). Olumsuz çocukluk yaşantıları ve zihinsel temsiller. *Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi Psikoloji Dergisi (KİÜ), 2*(1), 76-103.

ÖZET: *Bu çalışmanın amacı, çocukluk çağı travmaları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkileri teorik bağlamda incelemektedir. Bağlanma stilleri ve çocukluk çağı travmaları anahtar kelimeleri YÖK tez, Pubmed ve Google Akademik arama motorlarına yazılarak çalışmalara ulaşılmıştır. Çalışmaya, örneklemini genç ve orta yetişkinlerin oluşturduğu toplam 9 çalışma dahil edilmiştir. Çalışmada erken dönem olumsuz çocukluk yaşantılarının genç ve orta yetişkinlikte zihinsel temsillerdeki ben ve diğerleri algısını nasıl şekillendirdiği açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre konu ile ilgili örneklemini genç ve orta yetişkinlerin oluşturduğu ve özellikle boylamsal yürütülen araştırmalara ihtiyaç olduğu saptanmıştır.*

Anahtar sözcükler: *Bağlanma stilleri, çocukluk çağı travmaları, genç yetişkinler, orta yetişkinler, zihinsel temsiller*

ABSTRACT: *The aim of this study is to examine the relationships between childhood traumas and attachment styles in a theoretical context. The studies were accessed by typing the keywords attachment styles and childhood traumas into YÖK thesis, Pubmed and Google Scholar search engines. A total of 9 studies, whose samples consisted of young and middle adults, were included in the study. The study attempted to explain how early negative childhood experiences shape the perception of self and others in mental representations in young and middle adulthood. As a result of the study, it was determined that there* was a need for longitudinal studies, especially in which the sample consisted of young and middle adults.

Keywords: *Attachment styles, childhood traumas, young adults, middle adults, mental representations*

[1] Sorumlu Yazar, Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, gkaradeniz@29mayis.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3315-8635

1. GİRİŞ

Olumsuz çocukluk deneyimleri, potansiyel olarak travmatik etkileri içeren, sağlık ve iyi oluş üzerinde negatif etkilere sahip olabilen olaylar şeklinde tanımlanmaktadır (Boullier ve Blair, 2018; Duh, 2016). Bu geniş tanım, çocuğun gelişimi için zararlı olabilecek bir dizi ihmal ve/veya istismara maruz kalmayı, kötü yaşam şartlarını içerebilir (Ferdous ve ark., 2020). Giovanelli ve arkadaşları (2016) bu deneyimlerin fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar, akran şiddeti ve toplum şiddeti gibi kategorilere ayrıldığını bildirmiştir.

Alanyazın incelendiğinde (Ahioğlu, 2004; Aktay, 2020; Nelson ve ark., 2007; Spratt, 2012; Taner ve Gökler, 2004) olumsuz çocukluk deneyimlerinin yaşam boyu süreçte yine olumsuz birçok duruma neden olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar arasında lise diploması alma olasılığının önemli ölçüde azalması, depresyon riskinin, sağlığı tehlikeye atan davranışların görülme olasılığının ve suça karışma riskinin artması bulunmaktadır (Egeland ve ark., 1988; Giovanelli ve ark., 2016; Steinberg, 2004). Olumsuz çocukluk deneyimi yaşayan bireyler, lise sonrası eğitimlerine devam etme veya nitelikli işlere sahip olma olasılıklarının daha düşük olması nedeniyle düşük sosyoekonomik statü ve azalmış psikolojik dayanıklılık kaynaklarına sahip olma riski altındadırlar (Giovanelli ve ark., 2016; Nurius ve ark., 2015). Çocukluk deneyimlerini takiben, yetişkinlik yıllarında kaygılı yetişkin bağlanma stilleri, ilişkilerde şeffaflık eksikliği ve güvensizlik gibi farklı sonuçlar ortaya çıkabilir (Agarwal, 2015). Travmatik deneyimlere maruz kalan tüm çocukların aynı şekilde tepki vermediğini belirtmek de önemlidir. Farklı kültürlerde yürütülen pek çok çalışmada bu yaşantıların temelinde, bebek ile bakım vereni arasındaki bağlanma ilişkisine dikkat çekilmektedir (Ainsworth ve ark., 1978; Olds ve ark., 1995; Zeanah ve ark., 2004).

Bakım veren ile kurulan etkileşim sonucu yinelenen örtüntüler bebeğe hem '*kendini*' hem de '*diğerlerini*' tanıtır. Bowlby'ye göre (1973) bu yaşantılar zihinsel temsillerin temelini oluşturur. Bowlby kuramında (1973, 1982) bu temsilleri "*içsel çalışan modeller*" olarak açıklar. İçsel çalışan modeller, bebeğin kendisine ve diğerlerine ilişkin bilişlerinden oluşur. Bu modeller, bağlanma stilini belirleyerek gelecekteki duygu, düşünce ve davranışları yönlendirir (Bowlby, 1982). Bağlanma alanında yürütülen çalışmaların ilk dönemlerinde ben ve diğerleri algısının yönlendirdiği bağlanma stilleri günümüzde kaygı ve kaçınma boyutları ile ele alınmaktadır (Bcheraoui ve ark., 2012; Conrad ve ark., 2021; Selçuk ve ark., 2005).

Bowlby (1982) yetişkinlerdeki kaygının, çocukluk deneyimlerinde kök saldığını ve çocuğun sıkıntılı zamanlarda koruyucu bir figürün varlığından emin olamamasına bağlı olduğunu vurgular. Bu durumda ebeveyn (eleştirmesi, reddedmesi, terk etmesi ve ulaşılamaz oluşundan ötürü) '*yok*' olarak algılanır. Aynı zamanda Bowlby (1973, 1982) aşırı korumacı ve kontrolcü ebeveynlerle yaşamanın da kaygı yaratabildiğine dikkat çeker. Araştırmalar, Bowlby'nin klinik sezgilerini desteklenmektedir. Bu çalışmalar; yaygın anksiyete bozukluğu (Bretherton ve Munholland, 2008; Cassidy, 1995; Gardner ve ark., 2019), sosyal fobi (Festa ve Ginsburg, 2011; Knappe ve ark., 2012) panik bozukluk, agorafobi (Someya ve ark., 2000) ve anksiyete bozuklukları olan insanlarda anne tarafından aşırı koruma ve baba tarafından reddedilme

deseni bildirmiştir. Bununla birlikte, diğer çocukluk çağı olumsuz yaşantıları da anksiyete bozukluklarının risk faktörleri olarak tanımlanmıştır. Bunlar arasında ebeveyn kaybı (Bandelow, 1995; Barrera ve Norton, 2009; Slopen ve ark., 2014), ihmal (Green ark., 2010), cinsel istismar (Bandelow ark., 2002; Kendler ve Gardner, 2011) ve fiziksel istismar (Slopen ark., 2014) yer almaktadır. Çoklu ve kronik olumsuzluklar ise riski artırmaktadır (van der Vegt ve ark., 2009). Günümüzde duygusal ihmalin anksiyete bozukluklarının gelişiminde temel rol oynadığı konusunda giderek artan bir fikir birliği vardır (Gardner ve ark., 2019).

Olumsuz çocukluk deneyimleriyle ilgili en yoğun araştırılan alanlardan biri, bağlanmanın hayata etkisi ve bağlanmayla doğrudan ilişkili faktörlerdir. Bu faktörlerin başında gelecekteki ilişkiler, özerklik kazanma süreci, duygu düzenleme gelmektedir. Bu bağlamda yürütülen çalışmaların bulguları, çocukluk istismarı ve ihmal gibi belirli olumsuz çocukluk deneyimlerinin, bakım verenlere karşı güvensiz bağlanma (kaçınmacı veya kaygılı) ile güçlü bir ilişkiye sahip olduğunu tutarlı şekilde göstermektedir (Bowlby, 1982; Boyacıoğlu ve Sümer, 2011; Hortaçsu ve ark., 1993; Mikulincer ve ark., 2003; Raby ve ark., 2017).

Travma, özellikle çocuklukta kötü muamele veya diğer olumsuz deneyimler bireyin benlik algısını bozar ve psikofizyolojide temel bir değişime neden olur (Shapiro, 2018). Sosyo-duygusal gelişimin (empati ve öz düzenleme) bozulması ve çocukların benliklerine yönelik algılarının çarpıtılması (güvensiz bağlanma oluşumu) çocuklarda sıkça görülen durumlardır ki bunlar daha sonraki süreçlerde ilişkilerde zorluklara yol açabilir (Grady ve ark., 2017). Çocukluk çağında olumsuz deneyimler arttıkça geçmiş travma veya kayıp deneyimlerinin çözümüne yönelik işaretlerin eksikliği ile geçmiş travmayı açıklama konusunda daha büyük zorluklar yaşanmaktadır. Bu durum da '*çözümlenmemiş yas'* yaşantıları ile kişiler arası ilişki kurma yetisini güçleştirmektedir (Thomson ve Jaque, 2016).

1.1. İhmale Uğrayan Bireyde Zihinsel Temsillerin Gelişimi

İhmal, annelerin ve babaların duygusal destek ve duygusal yakınlık içinde yürütmeleri beklenen, bakımla (beslenme, giyim, ev işleri), arkadaşlıklarla, okul çalışmalarıyla veya kariyer olanaklarıyla ilgilenmeme durumunu içeren ilişkilerde tutarsız ve duyarsız ebeveynlik becerileri sergileyerek çocuğu ebeveyn şefkatinden yoksun bırakma davranışlarını kapsamaktadır. İhmal, fiziksel ve duygusal boyutları olan ciddi olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Berry ve ark., 2012; De Bellis, 2005; Masud ve ark., 2019; Valles ve ark., 2019). İhmal, fiziksel ve duygusal boyutlarda görülmektedir. Çalışmalar ihmalin çok sık rastlanılmasına rağmen (Wright ve ark., 2009), anlaşılmasının zor olabileceğine dikkat çekmektedir (Glasser, 2002).

1.1.1. İhmale Uğramış İçsel Çalışan Modellerde Ben Algısı

İhmal edilen kararsız bağlanma stiline sahip çocuk, başlangıçta benliğinin ilgi veya endişe kaynağı olduğu konusunda hiçbir deneyime sahip değildir. Duyarlı, tutarlı ve hassas bakıma ve korunmaya ihtiyaçları olduğunu belli etmemeyi öğrenmiştir. Bu anlayış "*ben değersizim*"i yaşatır yani benlik saygısı düşüktür (Karadeniz, 2020). Yetkinlik ve öz-yeterlilik duyguları da düşük olma eğilimindedir. Bakım verenlerini tahrik edilerek yanıt vermeye zorlar.

Bu durum bazen olumlu, bazen olumsuz sonuçlanır. Çünkü bakım veren de kendi sevgi görmeme, fark edilmeme veya değer verilmeme gibi kaygılarıyla meşguldür. Zihni çocuk bakımı ve ilgi gösterme konularıyla zaman zaman ilgilenir. Sevildiğini hissettiğinde ve stres seviyesi düşük olduğunda, çocuk ile çok ilgili ve hevesli olabilir. Çocuğun sevgi ve ilgi ihtiyaçları rastgele karşılanır. Tüm bu tutarsız ve duyarsız ilişkiler içinde çocuk kendini çaresiz, etkisiz ve edilgen birey olarak modeller. Tecrübe ettiği bu çaresizlik ve etkisizlik duygularıyla bağlantılı olarak, başkalarına bağımlı olma eğilimi gösterir. Çocuk bağlanma figürüyle ilişkide, hem kendi zihninde hem de diğer insanların zihninde duyguların ve davranışların nasıl etkileşimde bulunduğu konusunda olumlu bir anlayış geliştiremez (Howe, 2017; Masud ve ark., 2019).

Bu bireyler özerklik geliştiremez, stresi yönetmez ve kaygı arttıkça duygusal olarak başkalarına bağımlılıkları artar. Girdikleri her tür ilişkide güvence ve onay ararlar. Bu isteklerin reddedilmesi durumunda sevilebilirlikleri hakkında büyük bir sıkıntı ve şüphe duyarlar.

1.1.2. İhmale Uğramış İçsel Çalışan Modellerde Diğerleri Algısı

Bu bireylerde yakın ilişki kurma konusunda sürekli istek ve beraberinde yoğun kaygı bulunmaktadır. Diğer insanlara, ilgiyi esirgeyecekleri ve alakayı reddedecekleri varsayımıyla yaklaşılır. Kaygılı bağlanma tipindeki birey, diğerlerini yargılayıcı ve değersizleştirici algılar (Peleikis ve ark., 2005). Aşırı hassas etkileşim tarzı vardır. Birey, karşısındakinin yanlış anlaşıldığını ve kötü niyetli bir rolde tasvir edildiğini hissetmeye başlamasıyla doğrulandığını düşünür ve bu tatsız etkileşimden çıkmak için tek yolun ilişkiyi sonlandırmak olacağına inanır. Bu yolla, diğerlerinin zihinsel modellemesi teyit edilir. Sonuç itibariyle diğer insanlar, bir kez daha, sevgiyi esirgeyen, ilgiyi reddeden ve öz değeri küçümseyen olarak algılanır (Howe, 2017).

1.2. Duygusal İhmale Uğramış Bireyde Zihinsel Temsillerin Gelişimi

1.2.1. Duygusal İhmale Uğramış Bireyde İçsel Çalışan Modellerde Ben Algısı

Duygusal ihmal kavramı ebeveyn antipatisi ve rol değişimi ile kendini göstermektedir (Bifulco ve Moran, 1998; Bifulco ve ark., 1994). Ebeveyn antipatisi, bakım verenin çocuğa karşı gösterdiği düşmanlık, reddetme ve soğuk davranışlar ile kardeşlerle ilişkide günah keçisi olarak işaretlenen davranışları içermektedir (Gaskin-Wasson ve ark., 2017; Bifulco ve Moran, 1998; Colonnesi ve ark., 2011; Marganska ve ark., 2013).

Bağlanma teorisi, ebeveynlerin çocuğunun ihtiyaçlarına güvenle yaklaşıp, duygusal olarak dikkat göstermeleri durumunda, çocuğun olumlu bir benlik imajı geliştirmesine yardımcı olduğunu öngörürken; çocuk reddedilirse değersiz benlik imajı ve diğer insanların güvenilmez olduğu düşüncesini geliştirebileceğine vurgu yapar (McLaughlin ark., 2014; Riggs ve Kaminski, 2010). Bu durum kaygının artmasına zemin oluşturur (Spinhoven ve ark., 2010; Van Veen ve ark., 2012). Antipatinin var olduğu durumda, ebeveynler çocuğun duygusal ihtiyaçlarını görmezden gelebilir, hatta çocuğu reddedebilir. Bu durum, düşük psikolojik dayanıklılığa sahip olan çocuğun ilişkilerinde takıntılara, düşük özsaygıya, diğerlerine yönelik güvensiz ve çelişkili duygulara ve düşük benlik saygısına sahip olan içsel çalışan

modeller geliştirmesine yol açabilir (Cicchetti ve Toth, 2005).

Ebeveyn antipatisi, bakım verenin eleştirisinin içselleştirilmesi olarak da kabul edilir (Schimmenti, 2012; Schimmenti ve ark., 2015). Eğer eleştiri içselleştirilirse bireyi anksiyete bozukluğu geliştirme riski altına sokabilir. Sachs-Ericsson ve arkadaşları (2006) ebeveynlerin sözlü kötü muamelesinin, çocuklarda öz eleştirel tutumların gelişimine aracılık ederek, kaygı bozukluklarını arttırdığına dikkat çekmektedir. Yoğun kaygıya neden olan ebeveyn antipatisi özellikle bireyin kişilik özelliklerini şekilledirmektedir ve özgünlüğü yordamaktadır (Pellerin, 2005; Robinson ve ark., 2014). Rol değişimi ise çocuğun ev işlerini yapma, kardeş bakımında sorumluluk alma ve ebeveynin bakımını üstlenme gibi ebeveynin sorumluluklarını veya görevlerini yerine getirmeye zorlandığı durumlardır (Bifulco ve ark., 2002).

İşlevsel olmayan, duyguların kapsanmadığı aileler, düşük benlik saygısına ve yaygın anksiyete bozukluklarına zemin hazırlar (Gardner ve ark., 2019; Knappe ve ark., 2012). Çalışmalar (Cassidy, 1995; Cassidy ve ark., 2009) anneden algılanan reddin yüksek, sevginin az olduğu ve annelik rolünün tersine çevirildiği (ebeveynleştirme) durumlarda düşük benlik saygısının kaçınılmaz olduğuna dikkat çekmektedir.

1.2.2. Duygusal İhmale Uğramış İçsel Çalışan Modellerde Diğerleri Algısı

Reddedilen birey zamanla diğer insanların güvenilmez olduğu fikrine alışır. Zamanla, bu içsel çalışan modeller, tüm kişilerarası ilişkilere genellenebilir ve dengeleyemiyorsa, güvensiz ilişki tarzlarına yol açabilir (McLaughlin ark., 2012; Riggs ve Kaminski, 2010). Kaygılı-ambivalent bağlanma örüntülerine sahip birey reddedilme ve ayrılma korkusu yaşar ve ilişkilerde takıntılı davranışlar sergileyebilir.

1.3. Depresif, Pasif ve Fiziksel İhmale Uğramış Bireyde Zihinsel Temsillerin Gelişimi

1.3.1. Depresif, Pasif ve Fiziksel İhmale Uğramış İçsel Çalışan Modellerde Ben Algısı

Depresif, pasif ve fiziksel ihmale uğramış benlik zihinsel olarak modellenecek bir varlık gösteremez. Her duruma yayılan bir çaresizlik duygusu vardır; çünkü hiçbir çaba yanıt vermez, hiçbir şey değişmez gibi hissedilir. Öz saygı ve öz yeterlik düşüktür. Bu bireyler donuk ve üzgün görünen çocuklardır. Protesto edecek enerjileri ve iradeleri mevcut değildir. Diğerlerinden beklentileri çok azdır. Erken çocukluk döneminde antisosyal davranışlar sergilemedikleri için otoriteler tarafından gözden kaçabilirler (Bretherton ve Munholland, 2008; Howe, 2017).

1.3.2. Depresif, Pasif ve Fiziksel İhmale Uğramış İçsel Çalışan Modellerde Diğerleri Algısı

İhmalkâr ebeveynin zihni zayıf ve pasif bir yapıya sahiptir. Bu yapı, çocukla ilgili bilişsel veya duygusal herhangi bir bilgiyi işlemenin anlamsız olduğu yönündedir. Bunun sonucunda da çocuklar diğerini, ihtiyaç duyulan zamanlarda mevcut olmayan, ilgisiz ve tepkisiz modeller olarak algılarlar (Belsky ve Jaffee, 2007; Werner ve Smith, 1992).

Bu bireyin izin verici ihmalkâr bakım vereni çocuğundan duygusal bir talep geldiğinde aşırı tedirgin hissettiğinden bağlanma davranışlarına yanıt veremeyebilir. Kendi ihtiyaçlarıyla meşgul olan bakım veren çocuğunun sıkıntı sinyallerine karşı da duyarsızdır. Bu durum karşısında çocuk uysal olma gibi stratejiler

geliştirerek ebeveynlerinden bir talepte bulunmaz. Bu süreç, çocuğun kabul edilebilirliğini artırabilir ve bakım verenlerin bağlanma önceliği düşük bir ilişkiye gönüllü olmalarını sağlayabilir. Ebeveynin aşırı kaygılı olduğu durumda ise çocuk, sıkıntı ve uyarılma düzeylerini abartarak bakım verenin tepkisini arttırabilir (Belsky ve Jaffee, 2007; Murdoch ve O'Connor, 2001; Werner ve Smith, 1992).

Pasif ve depresif ihmal durumunda olan çocuk için durum çok daha karmaşık ve umutsuzdur. Kaçıngan ve düzensiz bağlanma stiline sahip çocuk ise bakım verenine karşı savunmacıdır (Howe, 2017; Messman-Moore ve Brown, 2004).

1.4. Fiziksel İstismara Maruz Kalan Bireyde Zihinsel Temsillerin Gelişimi

İstismar; fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel istismar boyutları ile ele alınmaktadır. Fiziksel istismar; genellikle ebeveynlerden, bazen de diğer yetişkinlerden veya kardeşlerden çocuğa yönelik şiddeti içermektedir (Berry ve ark., 2012; Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 2023; McCoy ve Keen, 2014). Duygusal istismar; çocuğa zorbalık, dehşet verme, bilişsel yönden şaşırtma, sömürme, ihtiyaçlarını kasıtlı olarak esirgeme ve değerli nesnelerden mahrum bırakmaktır (Glaser, 2002; Taner ve Gökler, 2004). Cinsel istismar, çocuğun cinsel faaliyetlerde kullanılması olarak değerlendirilir (Polat, 2000, 2007). Ekonomik istismar ise; çok erken dönemden itibaren çocuğun arkadaşlarından borç para almaya ve /veya diğerlerini dolandırmaya zorlaması ve ev giderlerine katkıda bulumak üzere ücretli ya da düşük ücret karşılığında çalıştırılmasıdır (Chowbey, 2017; Fawole, 2008; Küntay ve Özarslan- Dikmen, 2011; Postmus ve ark., 2012; Sanders, 2015). İstismara maruz kalma ihtimali, izin verici ihmalkâr ve otoriter ebeveyn tutumu olan ailelerde daha sıklıkla bulgulanmaktadır (Abar ve ark., 2009; McKinney ve Renk, 2008).

1.4.1. Fiziksel İstismara Uğramış İçsel Çalışan Modellerde Ben Algısı

Fiziksel istismara maruz kalan çocuklar, kendileri hakkında ilgiye ve korunmaya değer bulunmadıklarına dair bir zihinsel temsil geliştirirler. Bu yüzden tehlike veya zarar anlarında kendilerini koruyabilecek veya rahatlatabilecek yetişkinlerin olduğunu hiçbir zaman düşünmezler. Yaralandıklarında fazla tepki göstermezler. Kendilerini toparlarlar ve hayatlarına devam ederler. Hasta olduklarında endişeli ve ilgili bir ebeveynin onlara bakmasını beklemeksizin kendileriyle ilgilenirler. Mutlu olmadıkları durumları kabullenirler. Görünüşte dayanıklı, hatta sert bir imaj sergileyebilirler ancak özsaygıları düşüktür. Bağlanılan figür fiziksel sağlıklarını veya varlıklarını değerli bulmaz. Hatta bakım verenin saldırgan davranışı, çocuğun yok edilmesinin bile düşünülebileceğini ima eder. Bu sebeple benlik güvende ve sağlıklı tutulmaya değer olarak algılanmaz (Howe, 2017).

Fiziksel istismara uğrayan çocuklar hem kendileriyle hem de ebeveynleriyle ilgili zihinsel temsillerinde olumsuz bir imaj sergilerler (katı, cezalandırıcı, reddedici ebeveynler). Kendilerini büyüklenerek tasvir etme eğilimindedirler (abartılı yetenekleri ve olağanüstü güçleri olduğunu söyleme). Örneğin çocuk kendini ebeveynlerini veya yaşça büyük bir çocuğu dövecek güçteymiş gibi ifade edebilir. Bu temsillerin nedeni, yaşanan durumu savuşturabilecek biri olarak algılanma isteğidir (Cicchetti ve ark., 2010; Howe, 2017; Toth ve Cicchetti, 2013).

Fiziksel istismara uğrayan çocuklar, kendi kendine yeten, bağımsız ve kontrollü davrandıklarında ebeveyn kabulüne yakın olurlar. Çocuklar duygusal olarak bağımsız olduklarında (bakım veya koruma ihtiyacını ifade etmediklerinde) güvende hissederler. Fiziksel istismara uğrayan çocuklar genellikle sıkıntıdan etkilenmiyor gibi görünseler de gerçekte dışarıya yansıtılmayan yüksek fizyolojik uyarılma içindedirler. Bu korku ve endişenin yüzeye çıkmasına izin vermek çok riskli olduğundan gizlenir. Fiziksel istismara uğrayan çocuklar öfkelidir, ancak gerçek duygularını, istismarcı bakım veren yanında göstermemeyi öğrenmişlerdir (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009).

İstismar edilen çocuklara, talepkâr ve zor olan çocukların sevgi, kabul ve korunmayı hak etmeyen değersiz çocuklar olduğu mesajı iletilir. Bu çocuklar ebeveynleri kızdırdıklarında cezalandırılmayı hak ettiklerine inanırlar. Onların algısında ebeveynlerini kızdıran çocuklar, değersiz çocuklardır, azarlanmayı ve sert disiplini hak ederler. Bu durumdan dolayı kendilerini '*kötü çocuk*' olarak etiketler. Anne babalarının kötü davranmasının nedeni olarak da kendilerini görürler (Peleikis ve ark., 2005).

Fiziksel istismara uğrayan çocuklar genellikle ebeveynlerinin davranışlarını düzenleme sorumluluğunu hissederler. Bu nedenle, fiziksel istismara uğrayan birçok çocuk aşırı tetikte ve uyarılmıştır.

1.4.2. Fiziksel İstismara Uğramış İçsel Çalışan Modellerde Diğerleri Algısı

İstismar edilen çocuklar, ihtiyaç veya sıkıntı içinde olduklarında bakım verenin verdiği tepkiler üzerine '*diğerleri*' hakkında bir algı oluşturur. Bu çocuklar rahatlama ya da korunma arayışında bulunsalar bile diğerlerinin reddedici, tehlikeli, tehditkâr ve korkutucu olacağından emindirler. Bu sebeple kendi kendilerine bakmak ve rahatlatmak zorunda hissederler. Beklentileri, başkalarının, talepleri karşısında duygusal olarak erişilemez olacağı yönündedir. Fiziksel istismara maruz kalanlar, ilişkilerin özünden bağımsız bir şekilde, yalnızca araçsal sebeplerle ilişki kurma eğilimindedirler (Greenberg ve Mitchell, 1983; Howe, 2017; Salzinger ve ark. 2001; Pârvan, 2017; Unger ve De Luca, 2014).

1.5. Psikolojik Kötü Muameleye Maruz Kalan Bireyde Zihinsel Temsillerin Gelişimi

1.5.1. Psikolojik Kötü Muameleye Maruz Kalmış İçsel Çalışan Modellerde Ben Algısı

Çocuk kendini sevilmeye ve korunmaya değer görmez. Bu nedenle benlik saygısı düşüktür. Ne zaman üzülse, talepte bulunsa ya da ihtiyacını dile getirse aşağılanan ve alaycı bir şekilde dışlanır. Çocuk bir başkasına güvenme riskini aldığında hor görüldüğünü fark eder. Eğer hayatta kalacaksa, asla zayıflığa veya kırılganlığa yer vermemesi gerektiğini öğrenir. Tüm bu mesajlar benliğe agresif bir şekilde güçlü olmasını kodlar. Ancak öfke ve kırgınlık gibi duyguları soğukkanlı, sert bir ebeveynin yanında ifade etmez (Bahmani ve ark., 2022; Cui ve ark., 2005; Howe, 2017; Katz ve Arias, 1999).

1.5.1. Psikolojik Kötü Muamele Yaşamış İçsel Çalışan Modellerde Diğerleri Algısı

Bakım vereninin ihtiyaç anında müsait ve duyarlı olmadığını deneyimleyen çocuk, diğer insanları sıcak, ilgili, koruyucu ve sevecen olarak modelleyemez. Psikolojik olarak kötü muamele gördüğü için, sıkıntılarını belli ederse reddedileceğini varsayar. Samimi olma olasılığı yüksek olan ilişkilere karşı ihtiyatlı

davranır. Bastırılmış ve mekanik bir tarz, güçlü veya düşmanca görünen insanlarla olan ilişkilerini karakterize eder. Özellikle düşmanca algılanan kişilerle olan stresli ilişkilerde yoğun kaygılıdır. Diğer kişinin beklentilerine uygun davranmaya çalışırken artan bir kaygı hisseder. Davranışlarının '*yeterince iyi*' bulunması için çabalarken çok yorulur (Cui ve ark., 2005; Howe, 2017; Greenwald ve Banaji, 1995).

Çocuğa verilen temel mesaj, rahatsız edici olduğudur. Bu reddedici ve eleştirel içerikten oluşan mesaj korku ve gerilimi tetikler. Çocuğun olgunlaşan içsel çalışan modeli, kendini zayıflık ve kırılganlığın içinde, diğerlerini de tehlikeli algılar ancak küçümsenmemek için belli etmek istemez. Bu çocuklar, kardeşlerine, akranlarına ve zayıf yetişkinlere karşı sözlü tacizde bulunabilir ve onları küçük düşürebilir (Glaser, 2002).

1.6. Fiziksel İstismar ve İhmale Uğramış Bireylerde Zihinsel Temsillerin Gelişimi

1.6.1. Fiziksel İstismar ve İhmale Uğramış İçsel Çalışan Modellerde Ben Algısı

İstismarcı ve ihmalkâr ebeveynler (Sarhoş bir baba size sevgi dolu bir şekilde dokunurken aniden yüzünüze kusuyor, anneniz sizi kilerde kilitleyerek farelerin gözlerinizi yemesini diliyor, üvey ebeveyniniz kolunuzu kırana kadar sıkıyor, vb.) çocuğun ihtiyaçlarını ve duygusal durumunu düşünmeye ilgi duymazlar veya bunu yapabilecek yetiye sahip değillerdir. Bu nedenle çocuklarının zihinsel durumlarına (istekleri, düşünceleri ve duyguları) yönelik kapsayıcılık sergilemezler. Çocuklar bakım verenlerini tahmin edilemez ve tepkisiz olarak algılarlar. Üstelik ebeveynlerin yaptığı birçok şey korkutucu, kafa karıştırıcı veya rahatsız edicidir. Sonuç olarak, çocuk ile bakım vereni arasında bir uyumsuzluk vardır. Bu nedenle çocuklar öngörülemez tehditlere ve tehlikelere maruz kalabileceklerini düşünebilirler. Kendilerini hem güçlü hem de kötü hissederler. Bakım verenlerini rahatsız etmek, düzenlerini bozamak istemezler. Korkutucu ve şiddet içeren olaylar, genellikle aniden ve durduk yere gerçekleşir. Bu durum, çocuğa, yaptıklarıyla diğer insanların nasıl davranabileceği arasında bir ilişki olmadığını öğretir. Kendilerini dışa vurma yollarında (resim yaparken, hikâye anlatırken vb.) kaos ve şiddet içerikleri ağır basar. Hikâyelerde canavarlar belirir ve insanların kollarını ve başlarını ısırır. Yangınlar alevlenip evleri ve insanları yakar. Bu çocuklar için hayat, aniden gelişen ve açıklanamayan, tehlikeli ve de korkutucu olaylarla doludur. Benliklerini tehlikeli ve korkutucu güçlere karşı saldırgan ve zaman zaman da kontrol sahibi olarak modelleseler de rahatlama ve güven hissi geçicidir. Canavarlar, kötü ruhlar, depremler ve fırtınalar hikâyelerinde ve resimlerinde tekrar tekrar ortaya çıkar. Kurgularındaki bu kaotik ve vahşi sahneler, yalnız, bakım ve koruma olmadan büyüyen çocukların nasıl hissettiği konusunda güçlü ipuçları vermektedir. Agresif kontrol stratejileri bir süre işe yarar (tehlikeli güçleri yenerek ve uzak tutarak kendilerini güçlü ve büyük gösterirler) ancak anlattıkları hikâyeler hayatlarına yansıyabilir (Howe, 2017).

Bu bağlamda gelişen parçalanmış benliğin bir yerinde, güçlü ve kötü olma duygusu bulunur, çünkü diğer insanların kontrolünü kaybetmesi çocuğun korkmasına neden olur. Bu çocuklar hem kendi zihinlerinin veya hem de diğerlerinin zihinlerinin nasıl çalıştığını bilmediklerinden, düşüncelerin, duyguların ve davranışların rastlantısal gerçekleştiğine inanırlar. Onlara göre davranışlar dünyası ile '*amaçlı zihinler*' arasında bir ilişki yoktur. Bu sebeple, nedensel düşüncede bir eksiklik vardır. Başkalarının bakış

açısından dünyayı görebilme ve zihinlerini anlama yeteneği olmadan, empati, ahlak veya pişmanlık için de bir temel bulunmaz. Bu da çocuklarda kötülük yapma ve şiddet içeren davranışlarda bulunma kapasitesini arttırır (Howe, 2017).

Kendi eylemlerimiz üzerindeki '*sahiplik duygusu*' duyarlı, tutarlı ve hassas bakım ilişkisine bağlı olarak ortaya çıkar. Benliğe dair etkinlik ve yetkinlik duygumuz gelişirken, özgür, bilinçli ve sorumluluk sahibi bir varlık olarak kendimizi deneyimlemeye başlarız. Bu şekilde benlik, değerli, sağlam ve bütün hissetmeye başlar. İstismar ve ihmal edilen çocukların özelliklerinden biri ise, benliğe yayılmış bir boşluk hissidir (Webb, 2020). Birçoğu, kendini yabancılaşmış, gerçekdışı ve tutarsız hisseder. Gelişimsel açısından değerlendirildiğinde çocukların durumu, özellikle neden-sonuç ilişkisi düşüncesinin olmaması, eylemlerin düşüncenin yerini aldığı bebeklik dönemine denktir. Bir bebek için bir eylemin anlamı tamamen gözlemlenebilir sonuçlarına dayanır (Fonagy, 2000). Bu çocuklar diğerinin zihninden geçenleri anlama yeteneği geliştiremedikleri için bebeklik düzeyinde kalabilirler. Çocuklar diğerlerine ihtiyaç duyduğunda ya da onları tehdit olarak algıladığında, istismar edebilir, sömürebilir veya nesne gibi davranabilir. Fonagy (2000: 24) bu durumu şöyle açıklamaktadır: "*bu düzeyde işlev gören bir genç, diğer zihinlerle yalnızca fiziksel eylemler aracılığıyla etkileşime geçebilir*.". Bu tür saldırgan davranışlar, çocuğun veya ergenin kendini karmaşık, endişeli veya tehdit altında hissettiği durumlarda diğer insanları kontrol etme ihtiyacının bir kanıtıdır. Büyük bir korku ve tehdit altında hisseden, duygusal aşırı uyarılma yaşayan ve gelişimsel açıdan bebeklik çağında olan çocuk/ergen zihni aşırı yüklemeye başladıkça tamamen çöker.

1.6.2. Fiziksel İstismar ve İhmale Uğramış İçsel Çalışan Modellerde Diğerleri Algısı

Fiziksel istismar ve ihmale uğramış çocuklar, ihtiyaç ve tehlike anında diğerlerinin duygusal olarak tepkisiz ve ulaşılamaz olduğunu düşünürler. Talepte bulunsalar da reddedileceklerine dair temsiller geliştirmişlerdir. Zihinselleştirme yeteneğine sahip olmadıkları için, sosyal anlayış düzeyleri de zayıftır. Bu nedenle diğer insanları öngörülemez, tehditkâr ve tehlikeli olarak algılarlar. Birçok olaya anlam veremeseler de gergin hissederler. Kontrolcü çocuklarda aşırı uyarılmışlık (hipervijilans) görülür. Bu çocuklar "her an her şey olabilir" düşüncelerinden dolayı gevşemeyi de tehlikeli olarak algılarlar. Hatta bazı çocuklar uyumayı riskli bulabilir, erken uyanırlar, geceleri tekrar tekrar kalkarlar veya sabahın erken saatlerinde dışarıda dolaşırken bulunabilirler.

İstismar ve reddedilme, ihmal ve travma yaşayan çocuklar diğerlerine güvenmezler. Bakım verenlere güvenememe veya yakın ilişkilerde kendini güvende hissetme konusundaki bu yetersizlik, koruyucu ebeveynler ve evlat edinenlere de yansıyabilir (Howe, 2017).

1.7. Kronik İhmal ve İstismara Maruz Kalan Bireyde Zihinsel Temsiller

1.7.1. Kronik İhmal ve İstismara Maruz Kalmış İçsel Çalışan Modellerde Ben Algısı

Ben algısı, kurulan ilişkiler sonucu bir zihinden diğerine aktarma etkileşimlerinin sonucunda ortaya çıkarak şekillenir. Fonagy ve arkadaşları (2002), bu alışverişi '*zihinselleştirme'* olarak tanımlarken, Meins

ve ve Fernyhough (1999) bu duruma '*mind-mindedness*'[1] (bilinçli düşüncelilik) adını vermektedir (akt. Meins ve Fernyhough, 2015). Ebeveynler bebekleriyle etkileşim hâlinde olduklarında, kendi zihinsel ve duygusal durumlarını geri bildirim olarak yansıtırlar. Aynı zamanda çocuğa kendi psikolojik durumlarını da bildirerek, zihinler arasında çift yönlü bir zihin durumu bilgisi trafiği oluştururlar. Bu şekilde çocuklar, kim olduklarını öğrenirler. Çocuklar bu tür bol uyaranlı ve hassas ilişkilerde kendilerini ilgi çekici, değerli, etkileyici ve sevilmiş hissederler (Howe, 2017).

Buna karşılık, ağır yoksunluk ve kronik ihmal yaşayan çocuklar anlayışsız ve ilgisiz bir çevrede bulunurlar. Korku ve kafa karışıklığı gibi aşırı duygularla başa çıkmak zorunda kalırlar. Bu ortamda gelişen zihinler bütünleşmeden yoksun kalacaklardır. Bu durum benlik oluşumunu etkiler ve zayıf bir ben algısına işaret eder. Çocukta dürtü kontrolü de zayıftır. Bu aşırı koşullar altında, empati gelişimi, sosyal gerçeklik ve oyun oynama gibi yetenekler başarısızca sergilenir. İçsel çalışan model, benliği sevilmeyen ve değersiz olarak temsil eder (Peleikis ve ark., 2005). Bazı durumlarda, benlik algısı tutarsız olur. Benlik ile diğerleri arasındaki sınırlar belirsizleşir. İhtiyaçlar, arzular, istekler, düşünceler, yansıtma ve sosyal anlayış tarafından düzenlenemez. Değersiz olduğuna inanan benlik, olayları değiştirmek veya insanları etkilemek konusunda çaresizdir. Bu çocuklar özellikle yaş aldıkça risk almak ister ve kendilerini tehlikeli durumlara sokarlar (Trafiğin yoğun olduğu bir yerde dikkatsizce karşıdan karşıya geçme, yabancılara ihtiyat veya korku olmadan yaklaşma vb.). Güvenli bağlanan çocuklar tehlikeleri hızla anlarlar ve tehlikeden korunmaya değer olduklarını öğrenmişlerdir, ihmal edilmiş çocuklarsa bu deneyimden mahrum kalmışlardır.

1.7.2. Kronik İhmal ve İstismara Maruz Kalmış İçsel Çalışan Modellerde Diğerleri Algısı

Aşırı düzeyde ihmal edilmiş çocuklar, ihtiyaç ve sıkıntı anlarında diğerinin olmayacağı düşüncesine sahiptir. Düşünceli ebeveynlerle yetişmedikleri için ilişkileri değerli, önemli ve anlamlı olarak algılanmazlar. Onlara göre ilişkiler araçsaldır ve bazı acil ihtiyaçları karşılama girişimlerine dayanır. İhtiyaç karşılandıktan sonra, ilişkinin amacı yerine gelmiş olur. Bu sebeple kendi bakım verenleri gidip yerine bir başkası geldiğinde rahatsız olmazlar. Diğerleri temel ihtiyaçlarını (yiyecek, ilgi, para ve cinsellik) giderdiği sürece, değiştirilebilir hâle gelir. Bu çocuklar yetişkinlerin ulaşılabilir olduğuna güvenmediklerinden onlarla kurdukları ilişkilere duygusal yatırım yapmazlar. Diğerlerini kayıtsız, sevgisiz ve soğuk deneyimledikleri için ilişkileri rastlantısal ve çatışmalıdır. Kurumlarda büyüyüen ve aşırı ihmal edilmiş bazı çocuklar, yeni ailelerine fazla şans vermezler. Kişilerle özgün ilişkiler kurmaz, ihtiyaç anlarında, yanında bulunan herhangi bir yetişkine başvururlar (Howe, 2017).

Çalışma, sevgi ve bağlılık duyma yeteneğini ifade eden (Bowlby, 1969, 1982) hayatta kalma şansını arttıran ve stresli deneyimlerde başa çıkma becerilerini yönlendiren (Bifulco ve Thomas, 2012; Flaherty ve ark., 2009, Flaherty ve Sadler, 2011) bağlanma örüntülerinin çocukluk çağında travmaları yaşayan insan

[1] Mind-mindness, gelişim psikolojisinde yer alan bir kavramdır. Bakım verenin, çocuğunu yalnızca tatmin edilmesi gereken ihtiyaçları olan bir varlık olarak değil, aklı olan bir birey olarak görme eğilimini ifade eder. Mind-mindness, başka bir kişiye karşı kasıtlı duruşu benimsemeyi içerir.

yavrusunda nasıl şekillendiğinin belirlenmesi amacıyla önem taşımaktadır.

Araştırmanın amacı, kültürümüzde yürütülen çalışmalar dışında olumsuz çocukluk yaşantısı olan genç ve orta yetişkinlerin zihinsel temsillerinin incelenmesidir.

Çalışmanın alt amaçları:

1. Olumsuz çocukluk yaşantılarını içeren ve örneklemini genç ve orta yetişkinlerin oluşturduğu çalışmalar bağlanma örtüntülerindeki ben algısını nasıl açıklamaktadır?

2. Olumsuz çocukluk yaşantılarını içeren ve örneklemini genç ve orta yetişkinlerin oluşturduğu çalışmalar bağlanma örtüntülerindeki diğerleri algısını nasıl açıklamaktadır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma sistematik derleme olarak hazırlanmıştır. Sistematik derleme çalışması alanyazın incelemesiyle bir konuda elde edilen bilgileri özetlemeyi ve sentezlemeyi amaçlamaktadır (Hanley ve Cutts, 2013).

2.2. Araştırmanın Örneklemi

Bu derleme çalışması kapsamında yer alan araştırmalar aşağıda belirlenen dahil etme ölçütleri dikkate alınarak belirlenmiştir:

- Araştırmaların Türkiye örnekleminde gerçekleştirilmiş olması,
- Çalışma grubunun genç ve orta yetişkinlerden oluşuyor olması,
- Araştırmanın, bir ulusal veya uluslararası bilimsel dergide basılmış ya da basım aşamasında olması, basılmış kitap veya kitap bölümü olarak yayımlanmış olması ya da lisansüstü tez çalışmalarından birinde hazırlanmış olması,

Dahil edilecek araştırmaları saptamak amacıyla yapılan literatür taraması 1 Temmuz 2023- 1 Eylül 2023 tarihleri arasında ULAKBİM, Google Akademik veri tabanları ve Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) tez tarama motoru üzerinden yürütülmüştür. Türkçe "çocukluk çağı travması", "bağlanma", "yetişkin" anahtar sözcükleri kullanılarak tarama yapılmıştır. Tarama sonucunda yukarıda belirtilen kriterler temel alınarak 1999-2023 tarihleri arasında Türkiye örnekleminde gerçekleştirilen 22 çalışma incelenmiştir. Ulaşılan 22 çalışma içerisinden kriterlere uygun olduğu düşünülen 9 araştırma derleme çalışmasına dahil edilmiştir. Dahil edilen çalışmalar; çalışmayı yürüten/yürütenler, çalışanın gerçekleştirildiği yıl, değişkenler, örneklem sayısı, kullanılan ölçekler ve bulgular başlıklar altında betimlenerek derlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. *Araştırmaya Dâhil Edilen Ölçeklere Ait Bilgiler*

Yazar	Değişkenler	Çalışma Grubu	Veri Toplama Teknikleri
Sezer ve ark., 2023	Çocukluk çağı ruhsal travmaları, savunma mekanizmaları ve bağlanma biçimleri	n=583	Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği, Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği ve Savunma Biçimleri Testi
Aksoy, 2023	Çocukluk çağı travmaları, bağlanma stilleri, çekingen kişilik inançları	n=393	Kişilik İnançları Ölçeği, Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II
Seyfeli ve Şener, 2022	Madde bağımlılığı, çocukluk çağı travmaları ve bağlanma stilleri	n=279	Alkol, Sigara ve Madde Tutulumu Tarama Testi (ASSIST), Çocukluk Çağı Travmalar Ölçeği (ÇÇTÖ), Üç boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği (ÜBBSÜ)
Gençoğlu, 2021	Çocukluk çağı travmaları, bağlanma stilleri, cinsel tutumlar	n= 412	Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği, İlişki Ölçekleri Anketi, Hendrick Cinsel Tutum Ölçeği-Kısa Formu
Kara, 2019	İlişkisel yılmazlık, evlilikte öz yetkinlik, bağlanma ve örselenme yaşantıları	n=531	Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği, İlişkisel Yılmazlık Ölçeği, Evlilikte Öz Yetkinlik Ölçeği, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II
Kurtuldu, 2019	Çocukluk çağı travmaları, romantik ilişkiler	n=300	Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanter
Dülger, 2019	Çocukluk çağı travmaları, bağlanma stilleri ve baş etme stilleri	n=133	Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği, Yakın İlişkide Yaşantılar Envanteri ve Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği
Çelebi ve Polat, 2018	Çocukluk çağı travmaları, bağlanma stilleri ve evlilik doyumu	n= 95	Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II, İlişkilerde Mutluluk Ölçeği, Sorun Tarama Ölçeği, Semptom Değerlendirme Ölçeği
İnan, 2015	Travma, bağlanma, ruhsal dayanıklılık Kavramları	n=138	Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II ve Conner Davidson Psikolojik Sağlamlık Ölçeği

3. BULGULAR

Çalışmaya dâhil edilen çalışmaların bulguları şu şekildedir:

Duygusal istismar ile immatür savunma biçimini kullanma arasındaki ilişkide kaçınan bağlanmanın, fiziksel ihmal ile immatür savunma biçimini kullanma arasındaki ilişkide kaygılı-kararsız bağlanmanın düzenleyici etkisi olduğu belirlenmiştir (Sezer ve ark., 2023).

Çocukluk çağı olumsuz yaşantılarından duygusal istismar ve ebeveynin aşırı koruma-kontrol davranışının çekingen kişilik inançları üzerinde pozitif yönde yordayıcı etkisi bulunduğunu göstermektedir. Erken dönemde maruz kalınan duygusal ihmalin, çekingen kişilik inançları üzerindeki yordayıcılık etkisinin erişkinlik dönemi kaygılı bağlanma stili üzerinden sağlandığı bildirilmektedir (Aksoy, 2023).

Madde bağımlılığı olan yetişkinlerin çocukluklarında çoğunlukla travmaya maruz kaldıkları ve çocukluk çağı travmaları ile bağlanma stillerinin madde bağımlılığını yordadığı tespit edilmiştir. Araştırma sonucuna göre güvenli bağlanma düzeyi arttıkça alkol bağımlılığı düzeyi azalmaktadır. Kaçınan ve kaygılı/kararsız bağlanma düzeyinde gerçekleşen artış alkol bağımlılığı düzeyinde de artışa neden olmaktadır (Seyfeli ve Şener, 2022).

Saplantılı bağlanma puanları ile cinsel tutum araç olarak değerlendirme boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde negatif bir korelasyon bulunmaktadır. Kayıtsız bağlanma puanları ile cinsel tutum onaylayıcılık, araç olarak değerlendirme ve HCTÖ-KF-toplam puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Korkulu bağlanma ve kayıtsız bağlanma puanlarının cinsel tutum toplam puanlarını istatistiksel olarak anlamlı şekilde yordadığı belirlenmiştir (Gençoğlu, 2021).

Kaygılı ve kaçınmacı bağlanma ile çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının, evlilikte öz yetkinliği negatif yönde yordadığı bulunmuştur. Bu durumda, kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stillerinin, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile evlilikte öz yetkinlik arasında kısmi aracılık etkisi gösterdiği bulunmuştur (Kara, 2009).

Çocukluk çağı travmaları ve bağlanmaya ilişkin kaygı puanı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Duygusal ve fiziksel ihmal, fiziksel ve cinsel istismar arttıkça bağlanmaya ilişkin kaygı ve kaçınma düzeyleri de artmaktadır. Çocukluk çağı travmaları, bağlanmaya ilişkin kaçınma düzeylerini artırmaktadır (Kurtuldu, 2019).

Düşük düzeyde çocukluk çağı örselenmesine uğrayanlarda güvenli, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stillerini, yüksek düzeyde çocukluk çağı örselenmesine uğrayanlarda ise saplantılı, güvenli ve korkulu bağlanma stillerini kullanma daha yüksektir. Çocukluk döneminde yüksek fiziksel istismara maruz kalan yetişkinler güvenli, saplantılı ve korkulu; düşük düzeyde maruz kalanlar ise güvenli, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilli geliştirme eğilimindedir. Bağlanma stili ile çocuklukta duygusal ve cinsel istismara maruz kalma arasında ilişki saptanmamıştır (Dülger, 2019).

Bağlanma örüntüleri, psikolojik iyi oluş ve travmatik yaşantılar ile evlilik doyumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yapılan istatistik sonuçlarına göre, evlilik doyumu ve bağlanma örüntüleri, psikolojik iyi oluş ve travmatik yaşantılar arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır (Çelebi ve Polat, 2018).

Çocukluk çağı ihmal ve istismarı, çocukluk çağı cinsel istismar, yetişkin cinsel şiddet, yaşam boyu cinsel şiddet yaşantısı bulunan katılımcılarda güvensiz bağlanma, kaygılı bağlanma ve kaçıngan bağlanma puanları bu tür yaşantıları olmayan katılımcılara göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur (İnan, 2015).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmaya "*bağlanma stilleri*" ve "*çocukluk çağı travmaları*" anahtar kelimeleri ile yürütülen, örneklemini genç ve orta yetişkinlerin oluşturduğu 9 araştırma dahil edilmiştir. Bu araştırmaların bulguları mevcut çalışmada içsel çalışan modeller açısından ele alınmış, erken dönem olumsuz çocukluk yaşantılarının genç ve orta yetişkinlikte içsel çalışan modellerdeki ben ve diğerleri algısını nasıl şekillendirdiği açıklanmaya çalışılmıştır.

4.1. İhmale Uğramış Bireyde Zihinsel Temsillerin İşleyişi

Diğerinin sevgi ve ilgisinin güvenilir olmadığını, ihtiyaç duyulduğunda bulamayacağını öğrenmiştir. Bu bağlamda gelişen zihinsel modelde, fark edilmenin tek yolu, sıkıntı, ihtiyaç ve arzunun seviyesini yükseltmek olarak görülür. Birey diğerlerinin sevgisini, onayını ya da takdirini almak için kışkırtmaları gerektiğine inanır. Talepkar olma ve duygusal baskı kurma eğilimindedir. Diğerlerinin ilgisini ve sevgisini kontrol etmeye çalışırlar. Abartılı somurtkanlık ve terk etme tehditleri gibi aşırı davranışlarda bulunabilir. Birey bu davranışları tüm kaygılı davranışlarda olduğu gibi yüksek duygusal yoğunlukta sergiler. Bu tür davranışlarda yer alan sinyaller, sıkıntı, acı ve savunmasızlık işaretleri taşır ve bu işaretler, daha önce sevgi ve ilgiyi esirgeyen olarak deneyimlenen diğer kişiyi ilgili bir tepki vermeye iter. Aslında, duygusal olarak yaralanmış bir halde ayrılma tehdidinde bulunulurken niyet, diğer kişinin ilgisinin yeniden uyandırılması adına bakım içgüdülerini tetiklemeye çalışmaktır (Howe, 2017).

4.2. Duygusal İhmale Uğramış Bireyde Zihinsel Temsillerin İşleyişi

Çocuğun olumlu, özgün benlik geliştirmesi ve benlik saygısının yüksek olması için içinde bulunduğu ailede güven verici ilişkileri deneyimlemesi gerekir. Özellikle ebeveynlerin hassasiyeti, hoşgörüsü ve esneklik düzeylerinin yüksek olması önemlidir (Fonseca ve ark. 2020; Rodriguez, 2010). Duygusal ihmale uğramış "*kendisi*" olmasına izin verilemeyen kişi benliği ile bütünleşemez (Howe, 2017; Milner ve Chilamkurti, 1991; VanMeter ve ark. 2021). Bu bireyler diğerlerine güvenmemelerine rağmen sosyal temas ve yakın ilişkiler kurmak isterler. Girişimlerini ya reddedilme korkusu engeller ya da aşırı onaylanma ihtiyaçları zora sokar. Özce, yolunda gitmeyen ilişkiler kurarlar.

4.3. Depresif, Pasif ve Fiziksel İhmale Uğramış Bireyde Zihinsel Temsillerin İşleyişi

Çocuğun 'ben' ve 'diğerleri' arasındaki ilişkide net ve tutarlı zihinsel temsilleri bulunmaz. Duygusal ve bilişsel deneyimden mahrum kalan, ihtiyaç anında bakım görme davranışından yoksun

bırakılan, duygu ve davranışların nasıl etkileşime girdiğine dair herhangi bir bilgi sahibi olmayan çocuk; kişilerarası herhangi bir model geliştirmede zorlanır. Çocuk ihtiyaç anlarında diğerlerini ulaşılamaz olarak temsil ederken, kendini ise bakım ve koruma sağlamaya yeteneksiz olarak görür. Bu zihinsel modelleme, mevcut olmayan bir bilişsel faaliyet düzeyini ima eder. Pasif olarak ihmal edilen çocuklar, sosyal ve duygusal işleme yeteneklerinin büyük bir kısmını geliştiremez hatta mevcut olanı da kapatır. Sonuç atalet ve pasifliktir. Yaşam, çocuğun etkilemeye dair neredeyse hiç çaba sarf etmediği şekilde devam eder (veya etmez). Gerçeklik hakkında bilgiyi düzenlemek için duygu veya biliş kullanmaz, hem ilişkilere hem de öğrenmeye kapıları kapatır (Crittenden, 1999; Howe, 2017).

4.4. Fiziksel İstismar Yaşamış Bireyde Zihinsel Temsillerin İşleyişi

Fiziksel istismara maruz kalan ailelerde büyüyen çocuğun algısında sevgi, ilgi ve koruma güç temelinde dağıtılır (Crittenden, 1995). Birey güçlü ve saldırgan olanların ilişkilerden istediklerini elde edebileceğini öğrenir. Diğerleri güçlü ve tehlikeli olarak algılandığında, zarar görmemek için uyumlu ve boyun eğici olmak en iyi yoldur. Güce sahip olanları tahrik etmemek gerektiğine inanır. Çünkü istismara uğramış çocuğun deneyimlerine göre, saldırgan ve güçlü olanları rahatsız etmek tehlikelidir. Uyumlu olmak başlangıçta güvenliği artırma açısından makul olsa da bu mekanizma, günlük ilişkilerde karşılıklılık, müzakere ve birliktelik kavramlarını anlamakta sorun yaşandıkça, giderek uyumsuz hâle gelir. İstismar edilen çocuklar duygusal zekâ ve duygu düzenleme yeteneğinden yoksundur. Kendi duygusal durumlarını tanımak ve üzerinde düşünmek konusunda zorluk yaşadıkları gibi, diğer insanların zihinsel durumlarının tam olarak ne olabileceğini de doğru bir şekilde okuma konusunda sorunlar yaşarlar (Howe, 2017).

Bu çocuklarda diğerlerine karşı sadece öfke ve saldırganlık gibi duyguların farkındalığı artmıştır. Diğerlerinin sevgi ve ilgi göstermeye hazır olduklarını tanımak konusunda zayıf kalırlar. Fiziksel istismara uğramış çocuklar; rol yapma, mizah, işbirlikçi oyun ve empati konularında becerikli değillerdir. Bu nedenle, yakın ve talepkâr ilişkilere duygusal eksiklik ve zayıf sosyal anlayışla yaklaşırlar. Örneğin, istismar edilen çocuklar, kendilerinden hoşlanmayan çocukları en iyi arkadaşları olarak adlandırabilirler. Yaşıtları arasında genellikle popüler değillerdir. Küçük çocukken, istismar eden bakım verenlerine takıntılı bir şekilde uyum sağlasalar da, genellikle kardeşlerine ve yaşıtlarına karşı saldırgan davranışlar sergilerler (Greenberg ve Mitchell, 1983; Howe, 2017; Salzinger ve ark. 2001; Unger ve De Luca, 2014).

İstismara uğramış çocuklar, zor sosyal durumlar, öfke ve diğer olumsuz duygularla karşılaştıklarında daha fazla sıkıntı ve uyarılma gösterirler. Duygu ketlemesinin ve zayıf duygul düzenlemenin kümülatif etkisi, sosyal ilişkileri giderek daha stresli ve sorunlu hale getirir. Öfke, saldırganlık ve depresyon genellikle bu durumun sonucudur. Ancak, istismara uğrayan çocuklar kendilerini güçlü olarak algılarlarsa, o zaman ebeveynleri gibi güç kullanarak ilişkide istediklerini elde edebilirler. Bu nedenle fiziksel istismara uğrayan çocuklar, kardeşlerine ve daha zayıf akranlarına zorbalık yaparlar. Bir yetişkinin güçsüz olduğuna inandıklarında, yine saldırgan davranırlar. Otoriteden yoksun öğretmenler veya savunmasız görünen ebeveynler hor görülerek şiddete maruz kalabilir. En büyük ve en güçlü çocuk, çatışmayı başlatma ve uzatma olasılığı en yüksek olandır. Sadece güçlü olanın hayatta kalması, fiziksel

olarak istismara uğramış çocuğun deneyimidir. Ebeveynlerinde olduğu gibi, incinebilirlik endişe ve tehlike duygusunu tetikler. Bu nedenle küçümseyicidirler ve hem başkalarındaki hem de kendilerindeki zayıflığı önemsemezler. Zayıflık içinde bulunulması aptalca bir durumdur; kişiyi saldırıya ve incinmeye açık hâle getirir. Unger ve De Luca (2014) bu kişileri kaçıngan bağlananlar olarak tanımlamaktadırlar.

4.5. Duygusal İstismara Maruz Kalmış Bireyde Zihinsel Temsillerin İşleyişi

Bu temsillere sahip bireyde, diğer insanlara bağımlı olmak güvenli değildir. Yakınlık, reddedilme ve incinme duygularını çağrıştırır. Kendini bırakmak ve güvenmek doğru bulunmaz. Diğer insanların ihtiyaç anında müsait olmadığını varsayarlar. Kendine güvenmek, dikkatli olmak ve duygusal olarak mesafeli olmak yaşamanın en güvenli yoludur. Yaş aldıkça diğerlerini sindirme, düşmanca ve saldırganca davranma olasılıkları yükselir. Başkalarına karşı savunmacı/düşmanca ve araçsal bir tutum geliştirirler. İlişkilerde karşılıklılık eksiktir. İlişkiler, kaçınma, saldırganlık ve şüphe hisleriyle yönlendirilen, kafa karıştırıcı olaylar olarak deneyimlenir. Başkalarıyla olan ilişkiler belirsiz ve tehdit edici bulunduğunda, düşmanca reddetme, ayrılma, hor görme, değersizleştirme vb. savunma mekanizmaları kullanılıir (Bahmani ve ark., 2022; Howe, 2017; Mak ve ark., 2020; Young ve Widom, 2014; Yafe, 2021).

4.6. Ekonomik İstismar Yaşamış Bireyde Zihinsel Temsillerin İşleyişi

Çocuğu en temel hakkı olan oyundan mahrum bırakan ekonomik istismarın sağlık üzerinde yıkıcı etkileri vardır (Ahad ve ark., 2020; Ahad ve ark., 2021). Çocuğun çalışması özellikle de yaşından büyük bir olgunluk beklentisi gelişim alanlarına zarar verir. Alan yazında konu üzerine yürütülen sınırlı çalışmaların sonuçları, bağlamsal farklılıklar olmakla birlikte bu istismar türüne tek ebeveynli ailelerde daha sık rastlandığına dikkat çeker (Ridge, 2017). Ekonomik istismara uğrayanların ileriki yaşantılarını konu alan araştırmalara nadir rastlanmaktadır. Callaghan ve arkadaşlarının (2018) çalışması ekonomik istismarın uzun vadeli etkilerine dikkat çeker. Sayılı çalışmaların çıktıları (Adams ve ark., 2013; Huang ve ark., 2013) özellikle erken dönemden itibaren ekonomik istismara uğrayan kadınların ileriki yıllarda da partnerleri tarafından ekonomik olarak istismar edilmeye devam edildiklerini vurgular. Bu da düşen benlik saygısı ve özyeterlilik olarak açıklanabilir (Adams ve ark., 2008). Ebeveynlerinin hem fiziksel hem de ekonomik olarak istismar ettiği kız çocuklarının zayıf anne figürlerinin olması dikkat çekicidir. Bu durum kızların benliklerini olumsuz etkilemektedir (Adams ve ark., 2013; Bruno, 2018).

Benliğin şekillenmesinde temel bakım veren olarak karşımıza çıkan anne, kapsayıcılıktan uzaktır. Bu da çocuğun istenmediğini hissederek kendini değersiz algılamasına neden olur (Youell, 2006) ve öz saygısını düşürür (Alessandri ve ark., 2016; Martin ve ark., 2017; Teicher ve Samson, 2016; Wagaman, 2011). Hedef koyamaz, ilerleyemez ve kendine güvensiz hâle gelir (Gvion ve Fachler, 2015).

Bu düşük benlik saygısı ve değersizlik depresyonu getirir (Orth ve ark., 2014). Bu bağlamda kırılganlığı artan ve başa çıkma becerileri yetersiz kalan birey, diğerleri ile ilişkiye girmek, yakınlık kurmak için gerekli öz değerlere sahip değildir (Shane, 2006). Tüm bu yaşananlar eğer çocuk devam ediyorsa okul terkini getirebilir (Bademci ve ark., 2018).

Bu çocuklar emek vererek çalıştıkları elinden alındığı için kimseye güvenmez ve kazançları ile kendi hayatlarını kurmak isteğiyle sokakta yaşamayı (onlar gibi diğer çocuklarla kalmayı) tercih edebilirler. Aydın (2019) sokakta yaşayan ve çalışan çocukların ekonomik istismara uğrama riskinin daha yüksek olduğuna dikkat çeker. Çocuklar kaçırılma, şiddete, fiziksel ve cinsel istismara uğrama tehlikesi yaşamaktadır. Bu da diğerleri algısının olumsuz gelişmesine neden olabilir.

4.7. Cinsel İstismar Yaşamış Bireyde Zihinsel Temsillerin İşleyişi

Birey sıkıntılı zamanlarda bakım vereninin duyarlı, tutarlı ve hassas karşılık vermesiyle güvenli bağlanma örüntüleri geliştirir. Ebeveynlere olan fiziksel veya algılanan bu yakınlık sayesinde öz güven gelişir (Bowlby, 1982). Eğer ebeveyn çocuğun yanında olmuyor/ olmayı tercih etmiyor/ görmezden geliyorsa ya da düşmanca, cezalandırıcı, aşırı müdahaleci, tutarsız veya duyarsız bir şekilde yanıt veriyorsa güvensiz bağlanma desenleri gelişir (Ainsworth ve ark., 1997). Bu durum benliği aşağılık duygusu ile donatarak düşük öz saygıya ve güçsüzlük duygusuna neden olur (Akbaş, 2001; Musliner ve Singer, 2014).

Cinsel istismar sonucu oluşan ben algısı ile diğerleri inancına sahip bireylerle yürütülen ve değişkenlerinden biri benlik saygısı olan çalışmaların bulguları; yaşanan utanca (MacGinley, 2019), yakın ilişki kurmada güçlüğe, yalnızlık hissine ve yoğun kaygıya (Barth ve ark., 2013; Dokgöz ve Kar, 2017; Fergusson ve ark., 2013; Gauthier-Duchesne ve ark., 2022) dikkat çekmektedir. Bu çocuklarda depresyon, kendine zarar verici davranışlar (Polat, 2000), aşağılık duygusu, sosyal çevreden uzaklaşma gözlenebilir. Tüm bunlar gelecekle ilgili beklentiler ve umutsuzluk ile ilişkilidir (Quchani ve ark., 2021). Hem kendini hem de diğerlerini olumsuz algılayarak içsel çalışan modeller geliştiren çocukta kızgınlık, öfke ve düşmanlık gibi duygular yoğundur (Greenberg ve Mitchell, 1983; Greenwald ve Banaji, 1995).

Cinsel istismar kurbanlarında dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu da daha sık gözlenmektedir (Langevin ve ark.,2023). Kişisel sınırların yok sayıldığı bu durumda çocuk da diğerleri ile olan ilişkilerinde sınırları karıştırabilir. Zihinsel temsiller, istismarcının genellikle yakın kişilerden kaynaklanması saplantılı bağlanmaya neden olabilir (Mikulincer ve Shaver, 2012). Ancak ülkemizde ergenlerle yürütülen bazı çalışmaların bulguları (örn: Yıldız, 2008; Atasoy ve ark., 2022) cinsel istismara uğrayan ergenlerin kayıtsız ve korkulu bağlanma örüntüleri sergilediğine vurgu yapmaktadır.

4.8. Fiziksel İstismar ve İhmale Uğramış Bireyde Zihinsel Temsillerin İşleyişi

Kendilerinin ve diğerlerinin zihinsel durumları hakkında kavrayıştan yoksun olan bu çocuklar için sosyal davranış ve kişilerarası ilişkiler bir bilmece ve bir hayal kırıklığı kaynağı olabilir. Travmaya maruz kalmış çocuklar, duygusal uyarılmaya, onu neyin tetiklediğini, anlamadan tepki verir (Schore, 2001; Siegel, 2011; Van der Kolk ve Fisher, 2009). Bu çocuklar samimiyet ister, oyunlara dâhil olmak ve oynamak ister, ancak bunu nasıl yapacakları konusunda kafaları karışıktır.

Bu bağlamda yürütülen çalışmalar bağlanma bozukluğu davranışının adaptif olma özelliği gösteren bir biyolojik sahip süreç olduğuna dikkat çekmektedir. (Fischer-Mamblona, 2000). Temsiller, hem temasa geçme (bağlanma) isteği hem de tüm tepkileri düşmanca bulup, korkma (kaçma) şeklinde ikircikli bir

yapıdan oluşmaktadır. Bu belirtiler genellikle büyük stres ve çatışma anlarında ortaya çıkar. Benlikte korku ve bağlanma gibi iki uyumsuz davranış sisteminin eşzamanlı olarak aktive olduğu bir döngü oluşur. Bu durumda, bir dizi yer değiştirme davranışı gelişebilir (İstismar ve ihmal edilen bebeklerin sallanma ve kafa vurma davranışları). Yer değiştirme aktiviteleri bireyin kendini sakinleştirmesine yardımcı olur ve çatışmaları yatıştırır (Fischer-Mamblona, 2000).

Fiziksel istismar ve ihmale uğramış birey sosyal durumları yanlış okuyabilir. Bu sebeple akranları tarafından ya çok agresif ya da tuhaf olarak tanımlanırlar. Çocuklar için sonuç; sosyal reddedilme, incinme ve öfkedir. Oysa çocuk sosyal ilişki kurmayı arzu edebilir. Zor ilişki kuran bu çocuklar için, yaşanan gerilim aşırı yaklaşmaya (kavga/saldırganlık), aşırı kaçma davranışına (kaçma/çekilme), umursamazlık ve ayrışmaya (donma), veya çocuğun aşırı uyarılmasını yatıştırmak için yerine getirdiği yer değiştirme aktivitelerine (uygunsuz gülme, cinselleştirilmiş davranış, sallanma) yol açabilir. Güvenli bakım verme ortamlarında bağlanma ve kaçış aynı kişiye yöneliktir. Bağlanma figürü güvenli bir sığınaktır. Bebeğin kendi uyarılmasını tanımasına yardımcı olur ve ardından onu düzenler. Bağlanma sürecini sağlıklı şekilde sonlandırır ve çocuğun kendini sakin, güvende hissetmesini ve etrafı keşfetmeye geri dönebilmesini sağlar. Ancak, bakım verenleri korku/kaçış tepkisini tetikleyen çocuklar için, uyarılma artar, duygusal durumları düzensizleşir, bağlanma süreci sağlıklı sonlanmaz. Kaçış davranışı çılgınca ve amaçsız olur çünkü bağlanma figürü ya tehlike kaynağıdır (istismar) ya da sürekli olarak erişilmezdir (ihmal). Bireyler bir yandan ihtiyaçlarının karşılanmasına özlem duyarlarken diğer yandan '*başkalarına yaklaşmanın sonuçlarından duyulan korku*' arasında bocalar (Holmes, 2001; Howe, 2017).

Öz düzenleme, öz denetim becerilerinin düşük, zihinselliştirme yeteneğinin zayıf ve sosyal yetersizliğin yaşandığı bu çocuklar duygusal stres altında kaotik ve kaygılı hale gelirler. Bu durum ilişikileri zor deneyimlemelerine temel hazırlar. Bu çocuklar büyüdükçe, akranlar ve ebeveynler giderek daha tedirgin ve endişeli hissetmeye başlarlar. Agresif kontrol ve takıntılı özgüven, benliği savunmasız ve çaresiz olarak algılayan içsel çalışan modelleri reddetmenin çaresiz yollarını temsil eder.

Fiziksel istismar ve ihmale uğramış bireyde zihinsel temsillerin işleyişi çıktı olarak saplantılı bağlanma stiline işaret eder (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Çalışmalar güvenli, korkulu ve kayıtsız bağlanma stilleri ile çocukluk çağında yaşanan istismar arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı yönündedir. Ancak bu bulgu National Adoption Information Clearinghouse (2005) tarafından yürütülen çalışmanın bulguları ile çelişmektedir.

Bu çalışmada, olumsuz çocukluk çağı yaşantıları bağlanma kuramı açısından ele alınan zihinsel temsiller ve buna bağlı gelişen içsel çalışan modeller üzerinden ele alınmıştır. Alan yazında yer alan ve dâhil etme kriterlerine uygun araştırmaların bulguları olumsuz çocukluk çağı yaşantılarının bireylerin kendileri, başkaları ve dünya hakkındaki zihinsel temsillerini önemli ölçüde etkilediğini göstermiştir. Bu temsillerin, yetişkin yaşamlarında ilişkiler, duygusal düzenleme ve stresle başa çıkma gibi alanlarda zorluklara yol açabildiği saptanmıştır. Bu bağlamda konu ile ilgili yürütülecek daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu muhakkaktır. Özellikle olumsuz çocukluk çağı yaşantılarına maruz kalan bireylere yönelik

müdahalelerin etkinliğini değerlendirmeyi hedefleyen araştırmaların planlanması önerilmektedir.

Bu derleme çalışması, örneklemini genç ve orta yetişkinlerin oluşturduğu çalışmalarla sınırlıdır. Çalışmanın diğer bir sınırlılığı da zihinsel temsiller sadece bağlanma kuramı açısından ele alınmış ve içsel çalışan modeller üzerinden değerlendirilmiştir. İleride yürütülmesi planlanan çalışmalarda zihinsel temsillerin daha geniş bir perspektiften değerlendirilmesi önerilmektedir.

Sonuç olarak, olumsuz çocukluk çağı yaşantılarının bireylerin zihinsel temsilleri ve içsel çalışan modelleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu gösteren kanıtlar mevcuttur. Bu bulgular, olumsuz çocukluk çağı yaşantılarına maruz kalan bireylere yönelik müdahalelerin geliştirilmesi ve uygulanması için önemli bilgiler sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Abar, B., Carter, K. L., & Winsler, A. (2009). The effects of maternal parenting style and religious commitment on self-regulation, academic achievement, and risk behavior among African-American parochial college students. *Journal of Adolescence*, *32*(2), 259–273. https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2008.03.008

Adams, A. E., Greeson, M. R., Kennedy, A. C., & Tolman, R. M. (2013). The effects of adolescent intimate partner violence on women's educational attainment and earnings. *Journal of Interpersonal Violence*, *28*(17), 3283–3300. https://doi.org/10.1177/0886260513496895

Adams, A. E., Sullivan, C. M., Bybee, D., & Greeson, M. R. (2008). Development of the scale of economic abuse. *Violence Against Women*, *14*(5), 563–588. https://doi.org/10.1177/1077801208315529

Ahad, M. A., Parry, Y. K., & Willis, E. (2020). Spillover trends of child labor during the coronavirus crisis- an unnoticed wake-up call. *Frontiers in Public Health*, 8. https://doi.org/10.3389/fpubh.2020.00488

Ahad, M. A., Parry, Y. K., & Willis, E. (2021). The prevalence and impact of maltreatment of child laborers in the context of four South Asian countries: A scoping review. *Child Abuse & Neglect*, 117. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105052

Ahioğlu, N. (2004). Yayınlara ve yargı kararlarına göre Türkiye'de çocuk istismarı. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, *3*(6), 277- 286. https://www.researchgate.net/publication/342644516

Ainsworth, M. S. (1997). The personal origins of attachment theory. An interview with Mary Salter Ainsworth. *Psychoanal Study Child*, 52, 386-405. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/9489476/

Akbaş, T. (*2001*). Kız ve erkek çocuklarına yönelik *cinsel* tacizler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Yüksekokulu Dergisi*, 7(7), 58-76. https://dergipark.org.tr/en/pub/cusosbil/issue/4363/59675

Aksoy, Y. (2023). *Çekingen kişilik inançları ve çocukluk çağında deneyimlenen duygusal ihmal arasındaki ilişkide yetişkin kaygılı ve kaçıngan bağlanma türlerinin aracı rolü* (Tez No. 775777) [Yüksek lisans tezi, Işık Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Aktay, M. (*2020*). İstismar ve ihmalin çocuk üzerindeki etkileri ve tedavisi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, *1*(2), 169-184. https://dergipark.org.tr/en/pub/gpd/issue/54914/774648

Aydın, İ. (2019). *Türkiye'de çocuk istismarı, çocuk istismarını önleyici sosyal politikalar ve Diyarbakır örneği* (Tez No. 538087) [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.

Bademci, Ö., Karadayı, E. F., Pur-Karabulut, İ. G. ve Bağdatlı-Vural, N. (2018). Öğrencilerin özsaygılarının artırılması yoluyla okul terkinin önlenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, *21*(41), 60-73. https://psycnet.apa.org/record/2018-45712-005

Bahmani, T., Naseri, N. S., & Fariborzi, E. (2022). Relation of parenting child abuse based on attachment styles, parenting styles, and parental addictions. *Current Psychology*, *42*(15), 12409–12423. https://doi.org/10.1007/s12144-021-02667-7

Bandelow, B. (1995). Assessing the efficacy of treatments for panic disorder and agoraphobia. II. The Panic and Agoraphobia Scale. *International Clinical Psychopharmacology*, *10*(2), 73–82. https://doi.org/10.1097/00004850-199506000-00003

Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, *61*(2), 226–244. https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.2.226

Barth, J., Bermetz, L., Heim, E., Trelle, S., & Tonia, T. (2012). The current prevalence of child sexual abuse worldwide: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Public Health*, *58*(3), 469–483. https://doi.org/10.1007/s00038-012-0426-1

Barrera, T. L., & Norton, P. J. (2009). Quality of life impairment in generalized anxiety disorder, social phobia, and panic disorder. *Journal of Anxiety Disorders*, *23*(8), 1086–1090. https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2009.07.011

Bcheraoui, C. E., Kouriye, H., & Adib, S. (2012). Physical and verbal/emotional abuse of schoolchildren, Lebanon, 2009. *Eastern Mediterranean Health Journal/Eastern Mediterranean Health Journal*, *18*(10), 1011–1020. https://doi.org/10.26719/2012.18.10.1011

Berry, K., Wearden, A., Barrowclough, C., Oakland, L., & Bradley, J. (2011). An investigation of adult attachment and the nature of relationships with voices. *British Journal of Clinical Psychology*, *51*(3), 280–291. https://doi.org/10.1111/j.2044-8260.2011.02027.x

Bifulco, A., & Thomas, G. (2012). *Understanding adult attachment in family relationships: Research, assessment and ıntervention*. Routledge.

Bifulco, A., Moran, P. M., Baines, R., Bunn, A., & Stanford, K. (2002). Exploring psychological abuse in childhood: II. Association with other abuse and adult clinical depression. *Bulletin of the Menninger Clinic*, *66*(3), 241–258. https://doi.org/10.1521/bumc.66.3.241.23366

Bretherton, I., & Munholland, K. A. (2008). Internal working models in attachment relationships: Elaborating a central construct in attachment theory (J. Cassidy & P. R. Shaver, Ed.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* içinde (s. 102-127). The Guilford Press.

Boullier, M., & Blair, M. (2018). Adverse childhood experiences. *Paediatrics and Child Health*, *28*(3), 132-137. https://doi.org/10.1016/j.paed.2017.12.008

Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss*. Hogarth Press.

Boyacıoğlu, İ., & Sümer, N. (*2011*). Bağlanma boyutları, otobiyografik bellek ve geçmişi kabul etme. *Türk Psikoloji Dergisi*, *26*, 105-118. https://scholar.google.com/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=Ba%C4%9Flanma+boyutlar%C4%B1%2C+otobiyografik+bellek+ve+ge%C3%A7mi%C5%9Fi+kabul+etme&btnG=

Bruno, L. (2018). National self-image as an obstacle to ensuring children's rights in the context of domestic violence and family law–the case of Sweden. *Journal of Social Welfare & Family Law*, *40*(4), 426–440. https://doi.org/10.1080/09649069.2018.1519156

Callaghan, J. E. M., Alexander, J. H., Sixsmith, J., & Fellin, L. C. (2018). Beyond "witnessing": Children's experiences of coercive control in domestic violence and abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, *33*(10), 1551–1581. https://doi.org/10.1177/0886260515618946

Cassidy, J. (1995). Attachment and generalized anxiety disorder (D. Cicchetti & S. L. Toth, Ed.), *Emotion, cognition, and representation* içinde (s. 343–370). University of Rochester Press.

Cassidy, J., Lichtenstein-Phelps, J., Sibrava, N. J., Thomas, C. L., & Borkovec, T. D. (2009). Generalized anxiety disorder: Connections with self-reported attachment. *Behavior Therapy*, *40*(1), 23–38. https://doi.org/10.1016/j.beth.2007.12.004

Chowbey, P. (2017). Women's narratives of economic abuse and financial strategies in Britain and South Asia. *Psychology of Violence*, *7*(3), 459–468. https://doi.org/10.1037/vio0000110

Cicchetti, D., Rogosch, F. A., Howe, M. L., & Toth, S. L. (2010). The effects of maltreatment and neuroendocrine regulation on memory performance. *Child Development*, *81*(5), 1504–1519. https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01488.x

Crittenden, P. M. (1999). Atypical attachment in infancy and early childhood among children at developmental risk. VII. danger and development: the organization of self-protective strategies. *Monographs* of the *Society for Research in Child Development*, *64*(3), 145-171. https://doi.org/10.1111/1540-5834.00037

Colonnesi, C., Draijer, E. M., Stams, G. J. J. M., Van Der Bruggen, C. O., Bögels, S. M., & Noom, M. J. (2011). The relation between insecure attachment and child anxiety: A meta-analytic review.

Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, *40*(4), 630–645. https://doi.org/10.1080/15374416.2011.581623

Conrad, R., Forstner, A. J., Chung, M. L. Mücke, M., Geiser, F, Schumacher, J., & Carnehl, F. (2021). Significance of anger suppression and preoccupied attachment in social anxiety disorder: A cross-sectional study. *BMC Psychiatry*, *21*(1), 116. https://doi.org/10.1186/s12888-021-03098-1

Cui, M., Lorenz, F. O., Conger, R. D., Melby, J. N., & Bryant, C. M. (2005). Observer, self-, and partner peports of hostile behaviors in romantic relationships. *Journal of Marriage and Family*, *67*(5), 1169-1181. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2005.00208.x

Çelebi, B. M., & Polat, A. (2019). Çocukluk çağı travmatik yaşantıların, yetişkin bağlanma stillerinin ve psikolojik iyi oluşun evlilik doyumu üzerindeki etkisi. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, *5*(1), 29-34. https://doi.org/10.30934/kusbed.417436

De Bellis, M. D. (2005). The psychobiology of neglect. *Child Maltreatment*, *10*(2), 150–172. https://doi.org/10.1177/1077559505275116

Deniz, M. E. (2006). Ergenlerde bağlanma stilleri ile çocukluk istismarları ve suçluluk-utanç arasındaki ilişki. *Eurasian Journal of Educational Research*, *22*, 89-99. http://www.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TmpZeE1qUTA=

Dokgöz, H., & Kar, H. (2018). Çocukta cinsel istismar. *Türkiye Klinikleri Forensic Medicine*, *4*(1), 8-16. https://www.turkiyeklinikleri.com/article/en-cocukta-cinsel-istismar-81428.html

Dülger, M. (2015*). Çocukluk çağı örselenmesinin yetişkinlik bağlanma stili ve baş etme stratejilerine olan etkisi* [Yüksek lisans tezi, Yakın Doğu Üniversitesi]. https://docs.neu.edu.tr/library/6728607646.pdf

Egeland, B., Jacobvitz, D., & Sroufe, L. A. (1988). Breaking the cycle of abuse. *Child Development*, *59*(4), 1080. https://doi.org/10.2307/1130274

Fawole, O. I. (2008). Economic violence to women and girls: Is it receiving the necessary attention? *Trauma, Violence, & Abuse*, *9*, 167-177. https://doi.org/10.1177/1524838008319255

Ferdous, J., Zohra, F. T., Zaman, B., & Yeasin, M. (2020). Adverse childhood experiences and perceived social connectedness among the Bangladeshi young adults. *The International Journal of Indian Psychology*, *8*(2), 1447-1456. https://doi.org/%2010.25215/0802.165

Fergusson, D. M., McLeod, G. F., & Horwood, L. J. (2013). Childhood sexual abuse and adult developmental outcomes: Findings from a 30-year longitudinal study in New Zealand. *Child Abuse & Neglect*, *37*(9), 664–674. https://doi.org/10.1016/j. chiabu.2013.03.013

Festa, C. C., & Ginsburg, G. S. (2011). Parental and peer predictors of social anxiety in youth. *Child Psychiatry and Human Development*, *42*(3), 291–306. https://doi.org/10.1007/s10578-011-0215-8

Fischer-Mamblona, H. (2000). On the evolution of attachment-disordered behaviour. *Attachment & Human Development*, *2*(1), 8–21. https://doi.org/10.1080/146167300361291

Flaherty, E. G., Thompson, R., Litrownik, A. J., Zolotor, A. J., Dubowitz, H., Runyan, D. K., English, D. J., & Everson, M. D. (2009). Adverse childhood exposures and reported child health at age 12. *Academic Pediatrics*, *9*(3), 150–156. https://doi.org/10.1016/j.acap.2008.11.003

Flaherty, S. C., & Sadler, L. S. (2011). A review of attachment theory in the context of adolescent parenting. *Journal of Pediatric Health Care*, *25*(2), 114-21. https://doi.org/10.1016/j.pedhc.2010.02.005

Fonseca, A., Moreira, H., & Canavarro, M. C. (2020). Uncovering the links between parenting stress and parenting styles: The role of psychological flexibility within parenting and global psychological flexibility. *Journal of Contextual Behavioral Science*, 18, 59–67. https://doi.org/10.1016/j.jcbs.2020.08.004

Fonagy, P. (2000). Dreams of borderline patients. (R. J. Perelberg, Ed.), *Dreaming and thinking* içinde (s. 91-108). Karnack Books.

Gardner, M. J., Thomas, H. J., & Erskine, H. E. (2019). The association between five forms of child maltreatment and depressive and anxiety disorders: A systematic review and meta-analysis. *Child Abuse & Neglect*, *96*, 104082. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104082

Gaskin-Wasson, A. L., Calamaras, M. R., LoParo, D., Goodnight, B. L., Remmert, B. C., Salami, T., Mack, S., & Kaslow, N. J. (2017). Childhood emotional abuse, self/other attachment, and hopelessness in African-American women. *Attachment & Human Development*, *19*, 22-37. https://doi.org/10.1080/14616734.2017.1364320

Gauthier-Duchesne, A., Hébert, M., & Blais, M. (2022). Child sexual abuse, self-esteem, and delinquent behaviors during adolescence: The moderating role of gender. *Journal of Interpersonal Violence*, *37*(15–16), NP12725–NP12744. https://doi.org/10.1177/08862605211001466

Gençoğlu, D. (2021). *Çocukluk çağı travmaları, bağlanma stilleri ve cinsel tutumlar arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Tez No. 694168) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Giovanelli, A., Reynolds, A. J., Mondi, C. F., & Ou, S. R. (2016). Adverse childhood experiences and adult well-being in a low-income. *Urban Cohort Pediatrics*, *137*(4), https://doi.org/10.1542/peds.2015-4016

Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): A conceptual framework. *Child Abuse & Neglect*, *26*(6–7), 697–714. https://doi.org/10.1016/s0145-2134(02)00342-3

Grady, M. D., Swett, L., & Shields, J. J. (2014). The impact of a sex offender treatment programme on the attachment styles of incarcerated male sexual offenders. *Journal of Sexual Aggression*, *22*(1), 123–136. https://doi.org/10.1080/13552600.2014.894148

Greenberg, J. R., & Mitchell, S. A. (1983). *Object relations and psychoanalytic theory*. Harvard University Press.

Greenwald, A. G., & Banaji, M. R. (1995). Implicit social cognition: Attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological Review*, *102*, 1-27. https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0033-295X.102.1.4

Gvion, Y., & Fachler, A. (2015). Traumatic experiences and their relationship to self-destructive behavior in adolescence. *Journal of Infant, Child, and Adolescent Psychotherapy*, *14*(4), 406–422. https://doi.org/10.1080/15289168.2015.1090863

Higgins, D. J., & McCabe, M. P. (2001). The development of the comprehensive child maltreatment scale. *Journal of Family Studies*, *7*(1), 7–28. https://doi.org/10.5172/jfs.7.1.7

Holmes, J. (2001). *The search for the secure base: Attachment theory and psychotherapy*. Brunner-Routledge.

Hortacsu, N., Cesur, S., & Oral, A. (1993). Relationships between depression and attachment styles in parent-and institution-reared Turkish children. *Journal of Genetic Psychology*, *154*(3), 329-337. https://doi.org/10.1080/00221325.1993.10532185

Howe, D. (2017). *Child abuse and neglect*. Bloomsbury Publishing.

Huang, C. C., Postmus, J. L., Vikse, J. H., & Wang, L. R. (2013). Economic abuse, physical violence, and union formation. *Children and Youth Services Review*, 35, 780-786. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.01.020

İnan, E. (2015). *Travma, bağlanma, ruhsal dayanıklılık kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi* (Tez No. 417175) [Yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Kara, E. (2019). *Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracı rolü* (Tez No. 547831) [Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Karadeniz, G. (2020). *Kendini seven çocuk yetiştirmek*. Maltepe Üniversitesi Yayınları.

Katz, J., & Arias, I. (1999). Psychological abuse and depressive symtoms in dating women: Do different types of abuse have differential effects? *Journal of Family Violence*, *14*(3), 281-295. https://doi.org/10.1023/A:1022866400736

Knappe, S., Beesdo-Baum, K., Fehm, L., Lieb, R., & Wittchen, H. (2012). Characterizing the association between parenting and adolescent social phobia. *Journal of Anxiety Disorders*, *26*(5), 608–616. https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2012.02.014

Kurtuldu, B. (2019). *Beliren yetişkinlikteki kadınlarda çocukluk çağı travmalarının romantik ilişkilerle ilişkisinin incelenmesi* (Tez No. 583720) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Küntay, E., & Özarslan- Dikmen A. (2011). *Çocuğun ekonomik istismarı: Çocuk işçiliği üzerine Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme çerçevesinde bir sosyolojik değerlendirme. Çocuk hakları açısından çocuk ihmali ve istismarı El Kitabı*. Çocuk Vakfı Yayınları.

Langevin, R., Marshall, C., Wallace, A., Gagné, M., Kingsland, E., & Temcheff, C. (2023). Disentangling the associations between attention deficit hyperactivity disorder and child sexual abuse: A systematic review. *Trauma, Violence & Abuse*, *24*(2), 369–389. https://doi.org/10.1177/15248380211030234

MacGinley, M., Breckenridge, J., & Mowll, J. (2019). A scoping review of adult survivors' experiences of shame following sexual abuse in childhood. *Health & Social Care in the Community*. https://doi.org/10.1111/hsc.12771

Mak, M. C. K., Yin, L., Li, M., Cheung, R. Y., & Oon, P. (2020). The relation between parenting stress and child behavior problems: Negative parenting styles as mediator. *Journal of Child and Family Studies*, *29*(11), 2993–3003. https://doi.org/10.1007/s10826-020-01785-3

Marganska, A., Gallagher, M., & Miranda, R. (2013). Adult attachment, emotion dysregulation, and symptoms of depression and generalized anxiety disorder. *American Journal of Orthopsychiatry*, *83*(1), 131–141. https://doi.org/10.1111/ajop.12001

Martin, J., Raby, K. L., Labella, M. H., & Roisman, G. I. (2017). Childhood abuse and neglect, attachment states of mind, and non-suicidal self-injury. *Attachment & Human Development*, *19*(5), 425–446. https://doi.org/10.1080/14616734.2017.1330832

Masud, H., Ahmad, M. S., Cho, K. W., & Fakhr, Z. (2019). Parenting styles and aggression among young adolescents: A systematic review of literature. *Community Mental Health Journal*, *55*(6), 1015–1030. https://doi.org/10.1007/s10597-019-00400-0

McCoy, M. L., & Keen, S. M. (2014). *Child abuse and neglect.* Psychology Press.

McKinney, C., & Renk, K. (2008). Differential parenting between mothers and fathers: Implications for late adolescents. *Journal of Family Issues*, *29*(6), 806-827. https://doi.org/10.1177/0192513X07311222

McLaughlin, K. A., Sheridan, M. A., & Lambert, H. K. (2014). Childhood adversity and neural development: Deprivation and threat as distinct dimensions of early experience. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, *47*, 578-591. https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2014.10.012

Meins, E., & Fernyhough, C. (2015). Mind-mindedness coding manual [Yayımlanmamış makale taslağı]. University of York.

Messman-Moore, T. L., & Brown, A. L. (2004). Child maltreatment and perceived family environment as risk factors for adult rape: Is child sexual abuse the most salient experience? *Child Abuse & Neglect*, *28*(10), 1019-1034. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2004.05.003

Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2012). An attachment perspective on psychopathology. *World Psychiatry*, *11*(1), 11-15. https://doi.org/10.1016/j.wpsyc.2012.01.003

Mikulincer, M., Gillath, O., Sapir-Lavid, Y., Yaakobi, E., Arias, K., Tal-Aloni, L., & Bor, G. (2003). Attachment theory and concern for others'welfare: Evidence that activation of the sense of secure base promotes endorsement of self-transcendence values. *Basic and Applied Social Psychology*, *25*(4), 299–312. https://doi.org/10.1207/s15324834basp2504_4

Milner, J. S., & Chilamkurti, C. (1991). Physical child abuse perpetrator characteristics: A review of the literature. *Journal of Interpersonal Violence*, *6*, 345-366. https://doi.org/10.1177/088626091006003007

Musliner, K. L., & Singer, J. B. (2014). Emotional support and adult depression in survivors of childhood sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, *38*(8), 1331-1340. http://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.01.016

Nelson, C. A., Zeanah, C. H., Fox, N. A., Marshall, P. J., Smyke, A. T., & Guthrie, D. (2007). Cognitive recovery in socially deprived young children: The Bucharest Early Intervention Project. *Science*, *318*(5858), 1937–1940. https://doi.org/10.1126/science.1143921

Nurius, P. S., Green, S., Logan-Greene, P., & Borja, S. (2015). Life course pathways of adverse childhood experiences toward adult psychological well-being: A stress process analysis. *Child Abuse & Neglect*, *45*, 143–153. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.03.008

Orth, U., Robins, R. W., Meier, L. L., & Conger, R. D. (2016). Refining the vulnerability model of low self-esteem and depression: Disentangling the effects of genuine self-esteem and narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, *110*(1), 133–149. https://doi.org/10.1037/pspp0000038

Quchani, M., Arbabi, F. H., & Smaeili, N. S. (2021). A comparison of the effectiveness of Clark and ACT parenting training on improving the emotional-behavioral problems of the child with divorced single mothers. *Learning and Motivation*, *76*, 101759. https://doi.org/10.1016/j.lmot.2021.101759

Pârvan, A. (2017). Changing internal representations of self and other: Philosophical tools for attachment-informed psychotherapy with perpetrators and victims of violence. *Philosophy, Psychiatry & Psychology*, *24*(3), 241–255. https://doi.org/10.1353/ppp.2017.0034

Peleikis, D. E., Mykletun, A., & Dahl, A. A. (2005). Current mental health in women with childhood sexual abuse who had outpatient psychotherapy. *European Psychiatry*, *20*(3), 260–267. https://doi.org/10.1016/j.eurpsy.2005.01.004

Pelendecioğlu, B., & Bulut, S. (2009). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 9(1), 49-62. https://dergipark.org.tr/en/pub/aibuefd/issue/1496/18096#article_cite

Pellerin, L. A. (2005). Applying Baumrind's parenting typology to high schools: Toward a middle-range theory of authoritative socialization. *Social Science Research*, *34*(2), 283–303. https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2004.02.003

Polat, O. (2000). *Çocukta cinsel istismar*. Adli Tıp Derneği Yayınları.

Polat, O. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı tanımlar I*. Seçkin Yayıncılık.

Postmus, J. L., Plummer, S., McMahon, S., Murshid, N. S., & Kim, M. S. (2012). Understanding economic abuse in the lives of survivors. *Journal of Interpersonal Violence*, 27, 411-430. https://doi.org/10.1177/0886260511421669

Raby, K. L., Yarger, H. A., Lind, T., Fraley, R. C., Leerkes, E., & Dozier, M. (2017). Attachment states of mind among internationally adoptive and foster parents. *Developmental Psychopatholog*, *29*(2), 365-378. https://doi.org/10.1017/S0954579417000049

Rai, A., & Agarwal, U. A. (2018). A review of literature on mediators and moderators of workplace bullying: Agenda for future research. *Management Research Review*, *41*(7), 822-859. https://doi.org/10.1108/MRR-05-2016-0111

Ridge, T. (2017). The "go-between": Low-income children negotiating relationships of money and care with their separated parents. *Children & Society*, *31*, 87–97. https://doi.org/10.1111/chso.12168

Riggs, S. A., & Kaminski, P. (2010). Childhood emotional abuse, adult attachment, and depression as predictors of relational adjustment and psychological aggression. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, *19*(1), 75–104. https://doi.org/10.1080/10926770903475976

Robinson, O. C., Lopez, F. G., & Ramos, K. (2014). Parental antipathy and neglect: Relations with Big Five personality traits, cross-context trait variability and authenticity. *Personality and Individual Differences*, *56*, 180–185. https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.09.004

Rodriguez, C. M. (2010). Parent–child aggression: Association with child abuse potential and parenting styles. *Violence and Victims*, *25*(6), 728–741. https://doi.org/10.1891/0886-6708.25.6.728

Sachs-Ericsson, N., Verona, E., Joiner, T., & Preacher, K. J. (2006). Parental verbal abuse and the mediating role of self-criticism in adult internalizing disorders. *Journal of Affective Disorders*, *93*(1–3), 71–78. https://doi.org/10.1016/j.jad.2006.02.014

Salzinger, S., Feldman, R. S., Ng-Mak, D. S., Mojica, E., & Stockhammer, T. F. (2001). The effect of physical abuse on children's social and affective status: A model of cognitive and behavioral processes explaining the association. *Development and Psychopathology*, *13*(4), 805–825. https://doi.org/10.1017/s0954579401004047

Sanders, C. K. (2015). Economic abuse in the lives of women abused by an intimate partner. *Violence Against Women*, *21*(1), 3–29. https://doi.org/10.1177/1077801214564167

Schimmenti, A. (2018). The trauma factor: Examining the relationships among different types of trauma, dissociation, and psychopathology. *Journal of Trauma & Dissociation*, *19*(5), 552–571. https://doi.org/10.1080/15299732.2017.1402400

Schimmenti, A., Maganuco, N. R., La Marca, L., Di Dio, N., Gelsomino, E., & Gervasi, A. M. (2015). "Why do I feel so bad?" Childhood experiences of emotional neglect, negative affectivity, and adult psychiatric symptoms. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, *6*(6), 256-265. https://doi.org/10.5901/mjss.2015.v6n6s1p259

Selçuk, E., Günaydın, G., Sümer, N. ve Uysal, A. (2005). Yetişkin bağlanma boyutları için yeni bir ölçüm: Yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri-II'nin Türk örnekleminde psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, *8*(16), 1-11. https://psycnet.apa.org/record/2006-03696-001

Seyfeli, E. B. ve Şener, Ö. (2022). Yetişkinlerde madde bağımlılığı ile çocukluk çağı travmaları ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki. *Bağımlılık Dergisi*, *23*(4), 473-482. https://doi.org/10.51982/bagimli.1052077

Sezer, T., Sapancı, A., & Kuzgun, T. B. (2023). Çocukluk çağı ruhsal travma düzeyi ile savunma biçimleri arasındaki ilişkide bağlanma boyutlarının düzenleyici rolü. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, *10*(1), 57-82. https://doi.org/10.31682/ayna.995061

Shane, E. (2006). Developmental systems self psychology. *International Journal of Psychoanalytic Self Psychology*, *1*(1), 23-45. https://doi.org/10.2513/s15551024ijpsp0101_3

Shapiro, F. (2018). *Eye movement desensitization and reprocessing (EMDR) therapy: Basic principles, protocols, and procedures*. The Guilford Press.

Slopen, N., Non, A., Williams, D. R., Roberts, A. L., & Albert, M. A. (2014). Childhood adversity, adult neighborhood context, and cumulative biological risk for chronic diseases in adulthood. *Psychosomatic Medicine*, *76*(7), 481–489. https://doi.org/10.1097/psy.0000000000000081

Spinhoven, P., Elzinga, B. M., Hovens, J. G., Roelofs, K., Zitman, F. G., Van Oppen, P., & Penninx, B. W. (2010). The specificity of childhood adversities and negative life events across the life span to anxiety and depressive disorders. *Journal of Affective Disorders*, *126*(1–2), 103–112. https://doi.org/10.1016/j.jad.2010.02.132

Someya, T., Kitamura, H., Uehara, T., Sakado, K., Kaiya, H., Tang, S. W., & Takahashi, S. (2000). Panic disorder and perceived parental rearing behavior investigated by the Japanese version of the EMBU scale. *Depression and Anxiety*, *11*(4), 158-62. https://doi.org/10.1002/1520-6394(2000)11:4%3C158::AID-DA2%3E3.0.CO;2-4

Spratt, E. G., Friedenberg, S., LaRosa, A., De Bellis, M. D., Macias, M. M., Summer, A. P., Hulsey, T. C., Runyan, D. K., & Brady, K. T. (2012). The effects of early neglect on cognitive, language, and behavioral functioning in childhood. *Psychology*, *3*(2), 175–182. https://doi.org/10.4236/psych.2012.32026

Steinberg, L. (2004). Risk taking in adolescence: What changes, and why? *Annals of the New York Academy of Sciences*, *1021*(1), 51–58. https://doi.org/10.1196/annals.1308.005

Taner, Y., & Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86. https://actamedica.org/index.php/actamedica/article/view/188

Teicher, M. H., & Samson, J. A. (2016). Annual research review: Enduring neurobiological effects of childhood abuse and neglect. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, *57*(3), 241–266. https://doi.org/10.1111/jcpp.12507

Thomson, P., & Jaque, S. V. (2018). Childhood adversity and the creative experience in adult professional performing artists. *Frontiers in Psychology*, 9. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00111

Toth, S. L., & Cicchetti, D. A. (2013). Developmental psychopathology perspective on child maltreatment. *Child Maltreatment*, *18*(3), 135-139. https://doi.org/10.1177/1077559513500380

Unger, J. a. M., & De Luca, R. V. (2014). The relationship between childhood physical abuse and adult attachment styles. *Journal of Family Violence*, *29*(3), 223–234. https://doi.org/10.1007/s10896-014-9588-3

Van Der Vegt, E. J. M., Van Der Ende, J., Ferdinand, R. F., Verhulst, F. C., & Tiemeier, H. (2009). Early childhood adversities and trajectories of psychiatric problems in adoptees: Evidence for long lasting effects. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *37*(2), 239–249. https://doi.org/10.1007/s10802-008-9272-2

VanMeter, F., Nivison, M. D., Englund, M. M., Carlson, E. A., & Roisman, G. I. (2021). Childhood abuse and neglect and self-reported symptoms of psychopathology through midlife. *Developmental Psychology*, *57*(5), 824–836. https://doi.org/10.1037/dev0001169

Wagaman, M. A. (2011). Social empathy as a framework for adolescent empowerment. *Journal of Social Service Research*, *37*(3), 278–293. https://doi.org/10.1080/01488376.2011.564045

Webb, J. (2020). *Çocuklukta ihmalin izi: Boşluk hissi*. Sola Unitas.

World Health Organization (1999). Report of the Consultation on Child Abuse Prevention (Yayın No. WHO/HSC/PVI/99.1). https://apps.who.int/iris/handle/10665/65900

Wright, M.O., Crawford, E., & Del Castillo, D. (2009). Childhood emotional maltreatment and later psychological distress among college students: The mediating role of maladaptive schemas. *Child Abuse & Neglect*, 33, 59-68. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2008.12.007

Yaffe, Y. (2021). Identifying the parenting styles and practices associated with high and Low self-esteem amongst middle to late adolescents from Hebrew-literate Bedouin families. *Current Psychology*, *42*(19), 16131–16142. https://doi.org/10.1007/s12144-021-01723-6

Yıldız, C. (2008). *Üniversite öğrencilerinin geçmişte yaşadıkları ayrılık kaygısı ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine bir araştırma* (Tez No. 218731) [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Youell, B. (2006). *The learning relationship*. Karnac Books.

Young, J. C., & Widom, C. S. (2014). Long-term effects of child abuse and neglect on emotion processing in adulthood. *Child Abuse & Neglect*, *38*(8), 1369–1381. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.03.008